

"KOIRAN ILMA, KOIRAN ELÄMÄ VAI KOIRAN KUOLEMA?"- Vertailu suomalaisista ja iranilaisista eläinfraaseista

Banafsheh Sheikhzadeh

*"KOIRAN ILMA, KOIRAN ELÄMÄ VAI KOIRAN KUOLE-
MA?"*- Vertailu suomalaisista ja iranilaisista eläinfraaseista

Banafsheh Sheikhzadeh
Opinnäytetyö, syksy 2014.
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Asioimistulkin koulutus
Tulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Sheikhzadeh Banafsheh

"KOIRAN ILMA, KOIRAN ELÄMÄ VAI KOIRAN KUOLEMA?"- Vertailu suomalaisista ja iranilaisista eläinfraaseista. Diak Etelä, Helsinki, syksy 2014, 71 s., yksi liite.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Asioimistulkin koulutus. Asioimistulkki (AMK).

Opinnäytetyön aiheena oli eläinfraasien vertailu suomalaisessa ja iranilaisessa kulttuurissa. Työn tavoitteena oli kuvata eläinfraasien ilmaisumuotoja ja merkityksiä suomalaisessa ja iranilaisessa kulttuurissa.

Tutkimusmenetelmä oli laadullinen. Tässä tutkimuksessa käsitellään eläinilmaisuja, jotka ovat tutuimmat suomalaisessa ja iranilaisessa kulttuurissa. Tutkimuksen aineistona käytettiin suomenkielisiä idiomi- ja vertausanankirjoja sekä kurdin- ja persiankielisiä fraasisanakirjoja.

Tutkimus osoitti, että fraasien vertailu on hyödyllinen väline kulttuurien yhteisten piirteiden osoittamiseen ja toisaalta kulttuuristen erojen paljastamiseen. Tutkimus osoitti myös sen, että eri kulttuurien fraaseissa on sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia.

Tutkimukseni osoitti, että suomen, kurdin- ja persiankieliset eläinfraasit voivat olla joko samanlaisia, osittain samanlaisia tai täysin erilaisia. Eläinfraaseissa on käytetty eri eläinten nimeä tai lausekkeen verbi tai adjektiivi on eri.

Avainsanat: eläinfraasit, vertailu, semanttiset merkitykset, tulkki, kulttuuriset erot

ABSTRACT

Sheikhzadeh Banafsheh

“Doggish weather, Doggish life or Doggish death?”- Comparison of Animal Phrases in Finnish and Iranian Cultures. 71 p., 1 appendix Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2014. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Community Interpreting. Degree: Interpreter.

The aim of the study was to describe the forms and meanings of animal phrases/expressions in Finnish and Iranian cultures.

Qualitative approach was chosen as the study method. The study material consisted of Finnish idiom and phraseological dictionaries and Kurdish and Persian phrasebooks.

The results of the study demonstrate that comparison of phrases is a useful tool for understanding similarities and differences between different cultures and culture-specific phrases.

The results showed that Finnish, Kurdish and Persian animal phrases may be similar, partly similar or completely different. The Differences appeared in the usage of verbs, adjectives or names of the animal.

Keywords: animal phrases, comparison, semantic meanings, interpreter, cultural differences.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 TAUSTA JA TAVOITE	8
2.1 Mitä on fraasi?	9
2.2 Tutkimuksen tavoite	10
2.2.1 Tutkimusmenetelmä	11
2.2.2 Tutkimuskysymykset	12
3 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS JA AIEMMAT TUTKIMUKSET	14
3.1 Syitä fraasien tutkimukseen	16
4 TYÖN TEOREETTINEN TAUSTA	18
4.1 Fraasien kääntäminen	18
4.2 Keskeisten käsitteiden määrittely	21
4.2.1 Analogia	21
4.2.2 Kielikuva	22
4.2.3 Idiomi	23
4.2.4 Metafora	25
4.2.5 Vertaus tai simile	27
4.2.6 Allegoria	28
4.2.7 Paraabeli	29
5 MONIKIELINEN TUTKIMUSAINESTO	30
5.1 Suomenkieliset eläinfraasit	30
5.2 Kurdinkieliset eläinfraasit	32
5.3 Persiänkieliset eläinfraasit	35
6 TUTKIMUSAINESTON ANALYYSI	40
6.1 Aineiston muodollinen analyysi	40
6.2 Eläinfraasien symboliset merkitykset ja aineiston sisällöllinen analyysi ..	46
6.2.1 Symboli	47
6.2.2 Eläinfraasien symboliset merkitykset	48
6.2.3 Aineiston sisällöllinen analyysi	51

6.2.3.1 Aasi-ilmaisuun liittyvät semanttiset piirteet	51
6.2.3.2 Kissailmaisuun liittyvät semanttiset piirteet	53
6.2.3.3 Koirailmaisuun liittyvät semanttiset piirteet	55
6.2.3.4 Käärmeilmaisuun liittyvät semanttiset piirteet.....	58
6.2.3.5 Susi-ilmaisuun liittyvät semanttiset piirteet	59
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	62
LÄHTEET	65
LIITE: Monikieliset eläinnimet	71

1 JOHDANTO

Kun kuulee sanonnan, se voi hämmentää alussa ja sen monimerkityksinen sisältö saattaa tuntua hankalalta. Toisaalta ne myös houkuttelevat tuntemaan niiden mysteerisiä tarkoituksia ja niiden takana olevia tarinoita. Salaperäisessä ja symbolisessa kielessä on mahdollisuus ilmaista tosiasioita, tapoja ja ihmispiirteitä. Kaikissa kielissä on fraaseja, niille ominaisia sanontoja. Ne sisältävät kansan viisauksia, runoja ja kokemuksia ja ovat vahvasti kulttuurisidonnaisia. Sanonnat ilmenevät fraaseina, sananlaskuina, arvoituksina ja vertauksina.

Syy, minkä takia valitsin fraasien tutkimisen on se, että pidän fraaseja erottamattomana ja hyvin keskeisenä osana kielessä. Keskeinen syy eläinfraasien tutkimiseen on se, että niiden käyttäminen on yleistä monissa kielissä ja kulttuurissa. Yleensä fraasit ovat kiertoilmauksia jostakin asiasta, jota ei haluta sanoa suoraan. Koska sanonnat antavat puheelle värikkyyttä ja moninaisuutta, äidinkieliset puhujat käyttävät niitä monissa arkielämän tilanteessa, ja ulkomaalaisilla on yleensä vaikeuksia niiden ymmärtämisessä. Kääntäjän ja tulkin työssä kohdataan usein fraaseja. Fraasien idiomaattiset ilmaukset on tärkeä ymmärtää oikein ja tärkeä myös kääntää oikein, koska niitä ei aina yksinkertaisesti voi poistaa tai ohittaa.

Itse kurdin ja persian kielen tulkkina olen törmännyt usein fraasien tulkkamiseen, joten niiden tuntemista pidän hyvin tärkeänä tulkin ammattitaitona. En voi tietenkään tutkia kaikkia fraaseja, joita löytyy valituista eläinhahmoistani. Poimin vain ne tavallisimmat ja tutuimmat, jotka löytyivät kirjallisuudesta tai ne, joita käytetään useammin. Tutkin vain tavallisimmat ja yleisemmät eläinhahmot, joista on olemassa fraaseja kaikissa työkielissäni, siitä syystä, että ne ovat monesti tutut ihmisten keskuudessa. Valitsin tutkimusaineistolleni viisi eläimen nimeä, jotka ovat aakkosjärjestyksen mukaan AASI, KISSA, KOIRA, KÄÄRME ja SUSI. Nämä eläinten nimet ovat mielestäni käytetyimmät nimet, jotka esiintyvät fraaseissa useimmin.

Tutkimukseni etenee seuraavaan tapaan: Ensimmäinen luku on johdanto. Toinen luku käsittelee aiempia tutkimuksia ja sitä mitä asiasta jo tiedetään. Käsitteelen siinä saatavilla olevia suomalaisia, iranilaisia ja muita tutkimuksia. Tarkastelen myös tutkimukseni tarpeellisuutta kääntäjän näkökulmasta. Kolmas luku esittelee työn viitekehystä ja aineistoja, jota käytän apuna tutkimuksessani. Luvussa neljä esittelen työni teoreettista taustaa esittämällä ja määrittelemällä työni kannalta keskeisemmät käsitteet, joiden avulla voin luokitella ja kuvata aineistoni ja nostan esiin keinoja fraasien kääntämiseen. Luvussa viisi esittelen sanakirjan hakumuodossa kunkin kielen eläinfraasit aakkosjärjestyksen mukaan, minkä jälkeen luvussa kuusi, käsitteelen fraasit muodon, symbolisen ja semanttisen merkityksen perusteella luokiteltuina ja vertailen niitä keskenään. Samassa luvussa myös pohdin toisistaan poikkeavan kulttuurin suhtautumista eläimiin sen mukaan, minkälaisia ajatuksia herättävät. Seitsemännessä luvussa esittelen tekemäni johtopäätökset.

Tutkimuksen kirjoitusprosessi oli hauska. Käytin apunani tuntemieni henkilöiden mielipiteitä ja omia tuntemuksia. Kiitän yliopettaja Terhi Rissasta ja lehtori Annukka Saarenmaata antoisasta ohjauksesta. He ovat auttaneet minua pitkässä ja hankalassa tutkimusprosessissa. Kiitän myös hyvää ystävääni Anna-Liisa Matikaista sanonnoista keskustelemisestä ja hänen antamistaan vinkeistä ja neuvoista.

2 TAUSTA JA TAVOITE

Tuhansien vuosien ajan ihminen on ottanut käyttöönsä luontoa. Ihminen on sidoksissa luontoon ja ympäristöön. Ihminen on ottanut mallin eläinten käytöksestä ja pitänyt niitä symboleina esimerkiksi kuvataiteessa ja kirjallisuudessa. Iranilaisissa hyvin vanhoissa käsitöissä, kuten metallitöissä, savitöissä, matoissa, miniatyyreissa ja mosaiikeissa, on käytetty eläinten kuvia symboleina. Lähes kaikissa kielissä ja kulttuurissa on rakenteita, jotka ovat tehokkaita keinoja siirtää kansan kerättyjä kokemuksia. Sananlaskut ja fraasit ovat ikään kuin taustapeilejä yhteiskunnan kulttuurista. Sanonnat ovat tärkeä osa jokaisen kansakun-

nan kulttuuriperintöä. Jo vanhoissa iranilaisessa kirjoituksissa on symbolisia tarinoita eläimistä tai linnuista.

Eläimillä, sekä todellisilla että fantasiaeläimillä, on kautta historian ollut tärkeä asema taiteessa ja ajatuksissa. Varhaiskeskiaikaisissa koruissa on paljon eläinmuotoisia kuvioita. Eläimet ovat aina mukana ihmisen elämässä ja niistä tehdään monia ilmauksia, joilla kuvataan monia asioita. Ilmaukset ja niiden merkitykset voivat olla eri kulttuureissa erilaiset. Niistä heijastuu eri kulttuurien ihmisten elämässä piileviä yhtäläisyyksiä, ja ilmaukset voivat lainautua yli kulttuurirajojen. Ihmisten ja eläinten väliseen suhteeseen liittyvissä uskomuksissa, joita on kerätty, on käynyt ilmi, että eläinten omistajalla on yhtäläisyyksiä eläimeensä ja kunkin eläimen omistaja on erilainen. On olemassa kissa- ja koiraihmissiä, jotka eivät pidä toisistaan. Henkilöt, jotka ovat toverihenkisiä, pitävät koirista ja itsenäiset ihmiset kissoista. (Virtanen 1999, 187.)

Keskiajalta lähtien Euroopassa on julkaistu opettavaisia eläinsatuja, joissa usein tarinat loppuvat sananlaskuun tai opetukseen (Virtanen 1999, 64). Sanontatavat ja eläinten nimitysten käyttö ovat myös hyvin yleisiä Iranin kansan kulttuurissa, tarinoissa ja lauluissa jo hyvin vanhoista ajoista lähtien. Eläinten tarinat ovat syntyneet ihmisten ja eläinten läheisistä suhteista. Ei tiedetä milloin ja kuka käytti ensimmäisen kerran eläinilmauksia, mutta moni tarina ja sanaleikki, jossa eläimillä on rooli, on tullut meidän aikaamme. (Rahbarian 1391.)

2.1 Mitä on fraasi?

Fraasi on monimerkityksinen termi. Suuri suomen kielen sanakirja määrittelee fraasin seuraavasti: ”fraasi on; 1. sanonta, ilmaus, idiomi, 2. ark. kulunut sanonta, korulause” (Nurmi 2004, 144). Fraasi on lyhyt lause tai sana, jolla puhuja ilmaisee omaa tarkoitustaan, ja niillä on valtava vaikutus ihmisten mielipiteeseen. Fraasi on vakiintunut kielen ilmaisutapa, jolla viesti iskevästi menee perille (Korpela 2014). Fraasille ei ole olemassa yksiselitteistä määritettä, siksi fraasia määrittelevät ne kriteerit, joiden perusteella ilmausta voi luokitella fraasiksi. (Kuusi 1971, 15)

Iranilaisia fraaseja tutkinut Hasan Zolfaqari määrittelee fraaseja fraasisanakirjassaan nimellä Farhange Bozorge *Zarbolmasalhaye Farsi* (2009) seuraavasti: ”Fraasi on lyhyt, tunnettu ja joskus rytmikäs lauseke, johon sisältyy kansan kokemukset, neuvot ja viisaudet. Fraasi ilmenee vertauksena, idiomina ja metaforana. Se on tullut ihmisten keskuudessa tunnetuksi ja käytetyksi sen sanojen sujuvuuden, selkeyden ja yksinkertaisuuden vuoksi. Fraaseissa heijastuvat jokaisen yhteiskunnan tunteet, ajatukset, ideat ja erilaiset kulttuuriset asiat, jotka näkyvät kielen rakenteessa. Fraaseissa heijastuu ihmisyhteisön myönteiset ja erityisesti negatiiviset piirteet ja ominaisuudet.” (Zolfaqari 2009. 25)

2.2 Tutkimuksen tavoite

Tutkimukseni tavoite on tuntea enemmän fraasikulttuuria ja kuvata eläinfraasien ilmaisumuotoja ja merkityksiä sekä niiden käyttöä suomalaisessa ja persialaisessa sekä kurdinkielisessä kulttuuriympäristössä. Idiomien käyttö kielissä antaa värejä ja vivahteita kieleen. Monissa kielissä on tapana käyttää idiomi-ilmauksia varsin paljon, mikä rikastaa kieltä ja lisää käännöksen ja tulkkauksen haasteita. Idiomi-ilmausten kääntäminen tai tulkkaminen vaatii kääntäjältä/tulkilta työkielensä fraasien tuntemusta, joten pidän fraasien tuntemista hyvin tärkeänä tulkin näkökulmasta. Niiden tunteminen auttaa tulkkia välittämään viestiä paremmin ja nopeammin. Fraasit jopa helpottavat tulkin työtä: ei tarvitse miettiä, miten jonkin asiaa sanoisi, kun vain tietyn fraasin avulla viestiä saa paremmin ja nopeammin välitettyä. Eläinfraasit ovat hyvin yleistä työkielissäni, ja ne ovat ketterä tapa mennä suoraan asiaan.

Fraasien ytimessä saattaa olla piilossa asioita, joita ei muuten voi sanoa tai ilmaista. Sanomattoman sanominen voi olla yksi syy siihen, miksi fraasit ovat olemassa. Fraasit muodostavat melko laajan ilmaisuvälikön kaikissa kielissä. Eläintennimistä muodostettujen fraasien käyttö on aika tyypillistä eri kielissä ja kulttuureissa. Eläinfraasien syntyminen on sidoksissa ihmisten ja eläinten suhteeseen. Eri kulttuureissa ihmiset suhtautuvat eläimiin eri tavalla. Vertailemalla

eläinfraaseja eri kulttuureissa voi paljastaa ihmisten positiiviset tai negatiiviset näkemykset ja kokemukset eläimistä.

2.2.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni on laadullinen. Suomessa persian- ja kurdinkielisiä fraaseja ei ole tutkittu. Tutkimukseni on hyödyllinen käännös- ja tulkkausalailla toimiville henkilöille, joiden työkieli on persia tai kurdi ja muille fraaseista kiinnostuneille henkilöille. Tutkimuksessani aion tarkastella yleisiä eläinfraaseja kurdin-, persian- ja suomenkielisistä fraasisanakirjoista ja tämän jälkeen käänän kurdin- ja persiankieliset fraasit suomeksi ja etsin niille sopivia vastineita. Käsittelen vain eläinfraaseja, jotka on muodostettu samoista eläinnimityksistä näissä kielissä. Tutkimusmenetelmäni on aineistolähteiden tutkiminen. Lähestymistapani on teemoittaminen eli jaan eri eläimet ryhmiin ja valitsen sanontoja, jotka ovat olemassa kaikissa kolmessa kielessä, ja sitten vertailen sanontojen ilmaisutapoja ja merkityksiä.

Tutkimusta varten hankin ensin aineistoja ja sitten analysoin ne. Laadullisessa tutkimuksessa ensin selvitetään millaisia aiheita tutkimusaineistossa on ja sitten merkitään omat kiinnostavat kohdat (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 124). Ronkaisen ym. (2011) mukaan aineisto analysoidaan prosessissa, jossa aineistoa pilkotaan, jäsennetään ja järjestetään ja lopuksi vertaillaan. Aiemmasta tutkimuksesta olen valinnut oman aiheeni kannalta keskeiset asiat. Aiemmin tehdyt tutkimukset ovat erityisen käyttökelpoisia, koska niihin on kerätty tutkittua tietoa, joita sain hyödyntää omassa tutkimuksessani. Tutkimukseni on luotettavampi, kun käytän työssäni muissa tutkimuksissa olevia samoja ilmiöitä tai selityksiä.

Laadullinen tutkimus on prosessi, joka kehittyy vähitellen eri vaiheiden edetessä. Laadullisessa tutkimuksessa eri vaiheet eivät ole välttämättä etukäteen jäsennetty, vaan ne muotoutuvat aineiston keruun edetessä ja ongelmaa tai ilmiötä tutkittaessa. (Aaltola ym. 2007, 61–70.) Tutkiessani aineistoa olen lukenut läpi kunkin kielen eläimen nimistä tehtyä fraaseja moneen kertaan. Tämän jäl-

keen olen kääntänyt kurdinkieliset ja persiankieliset fraasit suomeksi ja verrannut niitä toisiinsa.

2.2.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykseni on seuraava: mitä merkityksiä eri kulttuureista tulevien ihmisten sanonnat kantavat sisällään ja millaisia tilannekohtaisia merkityseroja niillä on? Kysymystäni tarkastelen pohtimalla sanontojen tarkoituksia ja etsimällä mielleyhtymät erikielisten sanontojen välissä. Tutkimuksessani tarkastelen kurdin-, persian ja suomenkielisiä fraaseja, joissa on käytetty eläinnimitystä. Tutkimukseni käsittelee kurdin-, persian ja suomenkielisten eläinfraasien yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Ihmisten ja eläinten luonteen välistä löytyy paljon yhteisiä ominaisuuksia. Ihmistä ja eläintä yhdistävät tutut ominaisuudet, kuten tyhmyys, kateellisuus, pahuus, uteliaisuus, pelokkuus jne. Kun taas vertailen oman kotikulttuurini fraaseja suomenkielisiin fraaseihin, jotka ovat erilaiset rakenteellisesti ja kulttuurisesti, pyrin löytämään eri kielissä piileviä kulttuurieroja ja -yhtäläisyyksiä, jotka ilmenevät fraaseissa ja sanonnoissa.

Fraaseja voi tutkia monesta eri näkökulmasta mukaan lukien niiden vaikutus ja roolit suulliseen ja kirjalliseen retoriikkaan. Fraaseja myös voi tutkia varsinaisesti tulkin ja kääntäjän näkökulmasta ja tarkastella näiden ammattikuntien kohtaamia haasteita fraasien tulkaamisessa tai kääntämisessä. Siitä näkökulmasta voi tarkastella, millaisia ratkaisuja voi tehdä fraasien kääntämisessä ja tulkaamisessa. Tutkimuksessani ei ole tarkoitus poimia kustakin kielestä kaikkia eläinilmauksia, jotka ovat olemassa, koska niitä on hyvin paljon ja niille on monesti vaikea löytää tai keksiä vastinetta. Tässä tutkimuksessa olen valinnut viittä eläinhahmoa, joista löytyy fraaseja kurdi-, persia ja suomen kielessä ja ovat yleisesti käytössä edellä mainituissa kielissä. Tutkimuksessa pohdin kokoomani eläinilmausten käyttötarkoituksia näissä kielissä.

Tutkimuksessa kokoomani eläinfraasit, jotka on luokiteltu eläinnimityksen ja niiden tarkoituksen perusteella eri kategorioihin, voivat toimia idiomisanakirjana tai oppaana kääntäjille ja tulkeille. Pyrin laatimaan myös aineiston perusteella luo-

kittelumallin, jota kääntäjät ja tulkit voivat hyödyntää työssään. Tässä tutkimuksessa eläinfraaseilla tarkoitan ilmauksia, jotka sisältävät vähintään yhden eläimen nimen. Ilmaukset, joita käytän tutkimuksessani, analysoin muodon osalta eri tyyppeihin. Aineistoa analysoin myös merkityksen osalta siten, että niiden semanttiset piirteet paljastuvat lukijalle.

3 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS JA AIEMMAT TUTKIMUKSET

Tutkimukseni on aineistopohjainen eli se perustuu keräämääni aineistoon. Tutkimukseni tietoperustan rakennan teoreettisesta kirjallisuusosasta. Aiheeni teoreettiseen osaan kuuluvat työssä käytettyjen keskeisten termien selitykset sekä niiden käyttö aineiston analysoinnissa ja luokittelussa. Keskeisimpiä käsitteitä työssäni ovat analogia, kielikuva, idiomi, metafora, vertaus, paraabelit, allegoria ja symboli.

Idiomeihin liittyvää kirjallisuutta on paljon. Olen tehnyt paljon hakuja eri tietokantojen kautta ja löytänyt oman aiheeni kannalta tärkeimmät tutkimukset, joita voin käyttää työssäni. Suurimman osan löysin internetistä. Monet artikkelit, joita käytän tutkimuksessani, ovat sähköisessä muodossa. Fraseologiaa, lähinnä idiomeja ja metaforaa, on tutkittu eri näkökulmista. Fraseologia on tutkittu semantiikan avulla, joka tutkii sanojen merkitystä, leksikon eli sanaston, syntaktisen eli lauseopin tai pragmatiikan eli merkityksen tilannekohtaisen tulkinnan näkökulmasta.

Semantiikkaa ja metaforaa tutkineet psykolingvistit ovat sitä mieltä, että metafora on mukana ihmisen koko elämässä (Lakoff & Johnson 1980, 3). Amerikkalaiset psykolingvistit George Lakoff & Mark Johnson ovat tutkineet tarkasti konventionaalisia ilmauksia tunnetussa teoksessaan *Metaphors We Live By* (1980). Lakoff ja Johnson tutkivat metaforan roolia kielessä ja ajatuksessa ja sitä, että metafora ei ole pelkästään kielen ominaisuus, vaan se muokkaa ihmisen koko käsitejärjestelmä. Lakoffin ja Johnsonin pohtivat kirjassaan käsitteiden ymmärtämistä metaforisesti ja korostavat metaforan tärkeyttä käsitteen ymmärtämisessä.

Suomessa fraseologian tutkimukselle ei ole omaa tieteenhaaraa, vaan kielitieteilijät tutkivat sitä (Kuusi 1971, 10). Suomen kielen fraseologian tutkimuksen osalta on olemassa laajat tutkimukset, joissa käsitellään fraseologian käsitteitä analogiasta kielikuviin. Alla esittelen valitsemani kirjat, jotka käsittelevät analogiaa, idiomeja ja fraaseja. Ne ovat tutkimukseni päälähteitä ja viitekehysten

antajia. Fraseologiaa teoreettisesta näkökulmasta tutkinut Anna-Leena Kuusi käsittelee fraseologiaa kirjassaan *Johdatusta suomen kielen fraseologiaan*. Kuusi on jaotellut fraaseja eri ryhmiin, lauseensisäisiin ja ulkoisiin fraaseihin (Kuusi 1971, 31–77). Kuusen kirja fraseologiasta antaa kokonaiskuvan suomen kielen fraaseista ja tietoja fraasien käsittelystä. Marja Nenonen väitöskirjassaan tutkii idiomeja ja leksikkoa. Sen nimi on: *Idiomit ja leksikko. Lausekeidiomien syntaktisia, semanttisia ja morfologisia piirteitä suomen kielessä* (2002). Nenonen käsittelee tutkimuksessaan idiomeja osana kielen aluetta ja sen roolia kieliopin, leksikon ja syntaksin näkökulmasta. Nenonen myös tarkastelee idiomien eri tyyppisiä ja niiden erityispiirteitä suomen kielessä. Kuusen kirjaa ja Nenosen väitöskirjaa käytin apuna tutkimukseni pääkäsitteiden määrittelyssä ja ne ovat pohjana teoreettisen osuuden käsittelyyn.

Pirkko Muikku-Werner kirjassaan *olla härillään, muodon, merkityksen ja käytön vaihtelua* (2010) on tarkastellut idiomeihin liittyviä näkemyksiä ja niiden muotoja, rakenteita ja vaihtelua, *olla härillään* ilmauksen kautta. *Suureen vertailusanakirjaan* (2008), jonka on toimittanut Jari Tammi, on koottu yleistietoa valikoimia 2000-luvun suomalaisista vertailuista. Teoksesta löytyy paljon kiinnostavaa yleistietoa vertauksista, metaforasta ja vertausten anatomiasta. Wernerin vertailusanakirjasta ja Raija Tervomaan idiomisanakirjasta *Päin mäntyä* (2002), joka esittelee tavallisimpia suomen kielen sanontoja, keräsin suomenkielistä fraseologista aineistoani.

Magdolna Kovács selvittää teoksessaan *Kieliopillistuminen, analogia ja idiomit: tapauksia unkarin kielestä* (2001) selvittää, miten kieliopillistuminen on vuorovaikutuksessa idiomien synnyn kanssa. Hän käyttää esimerkkeinä ruumiinosien nimityksiä, jotka ovat kieliopillistuneet unkarin kielessä ja käsittelee analogian keskeisen roolin niiden kehittämisessä. Hänen tuotantoaan käytän apuna vertailumateriaaliksi ja oman aineiston analyysiksi.

Persian kielisen aineistoni keräsin neliosaisesta fraasikirjasta, johon on kerätty sanontoja, kansanviisauksia ja metaforia. Kirjan nimi on *Amsal-o- Hekam* (1993). Kirjan tekijä on Ali Akbar Dehkhoda. Toinen persiankielinen aineisto, josta poimin kansan sanontoja ja vertauksia, on Morteza Ahmadin fraasisanakir-

ja nimellä *Farhange Bar-o-baccehaye Teirun* (2007). Ahmadin sanakirjaan on koottu Teheranin slangilla olevia kansansanontoja ja -vertauksia. Tästä kirjasta poimin eläinfraasit, jotka ovat muualla Iranissakin yleisiä kuin vain Teheranissa ja jotka eivät ole selvästi slangi-ilmauksia ja puhekielisiä ilmauksia. Kurdinkieli- sen fraseologisen aineiston keruun lähteeni on fraasisanakirja, johon on koottu vanhoja idiomaattisia ilmauksia kuten sanontoja, kansanviisauksia ja vertauksia. Kirjan nimi on *Amsal-o-hekam e kurdi* (1994) ja sen kirjoittajan nimi on Qader Fatahi Qazi. Osa kurdinkielisistä kansanperinteestä on vain suullisesti siirretty nykyaikaan, joten jotkut aineistoon kootut kurdinkieliset eläinfraasit ovat ole- massa vain suullisessa muodossa.

3.1 Syitä fraasien tutkimukseen

Ihmisen kulttuuri muodostuu hänen sijaintinsa ja elämänsä mukaan, ja kulttuu- rierot muotoutuvat ja muuttuvat eri elämänpiirien ja olosuhteiden eriytyessä ja niiden vuorovaikutuksessa. Yksi tärkeä kielen piirre on se, että kielessä on suu- ria määriä kunkin kielen ja kulttuurin omaperäisiä idiomaattisia ilmauksia ja ver- tauksia, jotka ovat lähtöisin sen kielen kulttuuripiiristä. Niiden merkitysten huo- mioon ottaminen ja käsittely ovat kulttuurihistoriallisesti tärkeitä. Näin on silloin, jos enää osa vanhoja sanoja ja ilmauksia löytyy ainoastaan fraaseista.

Yhteinen asia suomen ja kurdin kielissä on se, että niiden kirjallisuudella ei ole pitkää historiaa. Suurin osa kansan arvokkaasta perinteestä, joka on jäänyt ja siirtynyt entisiltä sukupolvilta nykypäiviin asti, on ilmaukset, jotka nyt tunnetaan kansan viisautena, sanontoina, vertauksina, idiomeina jne. Yksi suullisen ”kirjal- lisuuden” kertomusperinteen lajeista on sananlaskut (Rash Ahmadi 2007). Kaikki runoilijat ja mystikot kautta historian ovat käyttäneet laajasti idiomaattisia ilmauksia teoksissaan. Heitä ovat esimerkiksi tunnetut iranilaiset runoilijat Rumi, Saadi jne. Nezami iranilainen tunnettu runoilija runoissaan vertaa yötä ja pime- yttä lintuun, erityisesti mustaan feenikslintuun ja varikseen.

شباهنگام کاین عنقای فرتوت شکم پر کرد از یک دانه یاقوت (خسرو و شیرین نظامی)

Kirjaimellisesti,

vanha feeniks yön aikana vatsan täytti rubiinilla (Nezami 1141–1209).

Samoin toinen tunnettu Iranilainen runoilija, Mawlana Jalal ad-Din Muhammad Balkhi-Rumi, tuo kirjassaan Masnavi-i Ma'navi paljon vertauskuvallisia ilmauksia. Yhtenä esimerkkinä on kauppiaan ja papukaijan tarina. Tarinassa papukaija symboloi tyhmää ihmistä, joka vertaa kaikkia itseensä. Kielet kantavat sisällään myös kulttuuria, ja idiomaattiset ilmaukset ovat tiiviisti mukana kansakunnan kulttuureissa. Siksi fraseologiaa tutkimalla ja tuntemalla voimme säilyttää kulttuurimme aarteet ja pelastaa alkuperäiskulttuureja vieraalta kulttuuri-invaasiolta. Lisäksi globaalissa maailmassa vieraat kulttuurit törmäävät monissa tilanteissa yhteen ja sanonnat ovat asioita, joiden ymmärtäminen tuo haasteita vieraskielisille henkilöille, joten niiden tunteminen on tärkeää.

4 TYÖN TEOREETTINEN TAUSTA

Fraseologia on laaja ja moninainen käsite. Fraseologinen ilmaus on idiomaattinen ilmaus, eli ilmauksella on kaksi puolta: ensimmäinen puoli on sen idiomaattinen merkitys, eli se puoli, jonka merkitystä ei voi päätellä sen sanojen yksittäisestä merkityksestä. Toinen puoli on muodostustavan idiomaattisuus eli jotain asiaa on tapana ilmaista tietyin sanoin, eikä ole mahdollista valita toista sanaa tilalle. (Makkai 1972, 23–27; Heinonen 2013, 48–56.) Suomenkielisessä idiomissa *jänishousu* sana *jänis* on neutraalisana, mutta *jänishousu* tarkoittaa pelkuria.

Sanonnat on rakennettu vähintään kahden sanan liitosta. Kun neutraaliin sanaan liitetään toinen sana tai lause, se antaa sanalle lisämerkityksen. Fraasi muodostuu vähintään kahdesta sanasta, joita käytetään toistuvasti kielessä. Fraaseihin kuuluvat kaikenlaiset kiteytyneet kielen ilmaukset. (Kuusi 1971, 31–77.) Fraseologia sisältää idiomit, metaforat, sananlaskut, sanonnat ja vertaukset. Idiomaattisella ilmauksella on kaksi puolta: ensinnäkin sanojen merkitys on eri kuin se mitä voi sanat kirjaimellisesti tarkoittavat ja toiseksi on tapana ilmaista asiaa käyttämällä tiettyä sanaa tai lausetta, jossa sanoja ei välttämättä ole loogisesti valittu. (Heinonen 2013, 48–56.)

Periaatteessa ajatellaan, että idiomaattisen ilmauksen sanaa ei saa vaihtaa toiseen sanaan, sillä se muuttaa myös sen merkityksen. On myös vastakkainen näkemys asiasta eli sen mukaan idiomien sanoja itse asiassa vaihdetaan toisiin sanoihin, esimerkkinä vertaukset *tyhmä kuin aasi/pässi/saapas* tai *vikkelä kuin kärppä/vikkelä kuin orava*. (Heinonen 2013, 48–56.)

4.1 Fraasien kääntäminen

Kielikuvat, kuten esimerkiksi metaforat tai vertaukset, aiheuttavat usein ongelmia kääntäjille ja tulkeille, kun niille yritetään löytää sopivia vastineita kohdekielessä. Olen joutunut useasti tulkaustilanteisiin, joissa asiakkaat ovat käyttäneet

kielikuvia puheissaan. Käsittelen tätä tarkemmin luvussa neljä. Kääntäjä kohtaa monesti ongelmia kulttuuristen asioiden kääntämisessä. Mutta on aina olemassa tapoja, joilla voi ylittää kieli ja kulttuurirajojen esteitä. Nämä tavat ovat työkaluja kääntäjän työssä ongelmanratkaisun apuna. Kulttuuriset käännösongelmat ratkaistaan yleensä kahdella tavalla, kotouttavalla tai vieraannuttavalla metodilla. Kotouttamisessa käännöskäytännössä kohdekulttuurille vieraat asiat korvataan tutummalla vastineella. Vieraannuttamisessa käännöskäytännössä kohdekulttuurille vieraat asiat nostetaan esiin. (Kemppanen 2012, 5.)

Fraasit voi kääntää kirjaimellisesti, jolloin niiden merkitys ei välttämättä välity tai voi kääntää niiden merkityksen, jolloin ilmauksen retorinen vaikutus voi hävitä fraasista. Kolmas vaihtoehto voi olla se, että lähdekielen fraasin vastineeksi voidaan käyttää kohdekielessä olevaa fraasia, jonka tarkoitus on niin lähellä lähdekielen fraasia, että sanonnan epäsuora merkitys ja ilmauksen tyyli säilyvät (Parkkinen 2013, 9–13).

Fraseologisten ilmausten merkitystä ei voi kääntää niiden yksittäisten sanojen merkityksen perusteella. Ilmausten konnotatiivisten merkitysten ymmärtämiseksi kunkin kielen kulttuurituntemus on tärkeä, sillä ilmausten merkitys on sidoksissa kulttuuriin asioihin (Cowie 1998, 8–9; Salminen 2006, 46). Fraasien kääntämisen ongelma liittyy niiden merkitysten moninaisuuteen (Parkkinen 2013, 12). Kääntäjät ovat kääntäneet fraseologiset ilmaukset siten, että ovat löytäneet kohdekielessä olevia täydellisiä ekvivalenteja vastineita tai osittain ekvivalenteja vastineita, jos niille ei löydy kohdekielessä vastinetta. (Parkkinen 2013, 11.)

Jotta kääntäjä voi kääntää fraasit oikein, hänen täytyy tuntea lähde- ja kohdekielen fraseologia riittävästi hyvin. Fraseologian kääntämiselle voidaan käyttää neljää käännostapaa. Ensimmäinen tapa on käyttää fraseologiaa, joka vastaa rakenteellisesti ja sanallisesti lähdekielen fraseologia. Toinen tapa on kääntää fraseologia ei-fraseologisesti eli ilmauksen merkityksen selittäminen toisin sanoin, jolloin alkuperäisen ilmauksen värikäs kieli muuttuu tavalliseksi lauseeksi ja se menettää affektiivista vaikutustaan. Kolmas tapa on kääntää lähdekielen

fraasi kohdekielen fraasilla, joka ei vasta täysin lähdekielen fraasia. Ja neljäs tapa on sen jättäminen kokonaan pois. (Fiedler 2008, 130; Parkkinen 2013, 11.) Eläinfraaseissa on monia tilanteita, jossa eläimen konnotatiivinen merkitys on eri tai se ei ole täydellistä toisessa kielessä. Mutta toisaalta niillä voi olla vastaava ilmaisu toisessa kielessä, jossa toinen eläin, asia, esine tai objekti kuvaa samaa tilannetta ja merkitsee samaa asiaa. Ekvivalenssi tai vastaavuus useimmiten ei ole täydellistä kielten erojen takia. Yleensä on mahdotonta löytää täydellistä vastinetta, joka vastaa toista käsitettä kielellisellä, syntaktisella, semanttisella ja pragmaattisella tasolla. (Kristensen 1995.)

Ekvivalenssi (vastaavuus, معادل) on suhde lähdekielen ja kohdekielen välissä, joka viittaa eri kielissä samaan käsitteeseen (Tieteen termipankki 2014). Ekvivalenssin eri asteet jaetaan neljään osaan täydelliseen ekvivalenssiin, substituutioekvivalenssiin, osittaiseen ekvivalenssiin ja nollaekvivalenssiin.

Täydellisessä ekvivalenssissa fraseologinen merkitys, sanastollinen ja syntaktinen rakenne on sama ja niillä on hyvin pieniä konnotatiivisia eroja. (Parkkinen 2013, 9.) Esimerkiksi suomenkielinen fraasi ”kalastaa sameassa vedessä” on täydellinen ekvivalenssi fraasille ”kalastaa sameassa vedessä”,

از آب گل آلود ماهی گرفتن. له ناوی قوراو ماسی گرتن.

Sama lause löytyy sekä kurdin että persiankielessä.

Substituutioekvivalenssissa lähdekielen ja kohdekielen fraasien merkitys on sama vaikka niissä on pieniä konnotatiivisia eroja, mutta niillä on sanastollisia eroja. (Parkkinen 2013, 9.) Suomenkielinen fraasi ”ei yksi kiuru (pääskynen) kesää tee” on substituutioekvivalenssi kurdin- ja persiankieliselle fraasille ”Ei yksi kukka kevättä tee” se tarkoittaa, että pitää olla vankemmat todisteet.

با یک گل بهار نمیداد. به گولیک به هار نایه ت.

Osittainen ekvivalenssi, on ilmaisu, jossa fraseologian merkitys on sama, mutta siinä on sanastollinen, syntaktinen ja konnotatiivinen ero. (Parkkinen 2013, 9.) Tästä esimerkkinä ovat suomenkielinen fraasi ”ketun häntä kainalossa”, ja persiankielinen fraasi ”kissa sylissä”. Molemmilla fraaseilla on sama merkitys eli pettää joku vilpillisesti.

Nollaekvivalenssi on se, että lähdekieliselle fraasille ei ole olemassa kohdekielen vastinetta (Parkkinen 2013, 9). Kun fraasille ei löydy vastaavaa vastinetta kohdekielessä, silloin kääntäjä joutuu käyttämään käännösratkaisuja. Fraasien kääntäminen tuottaa usein ongelmia kääntäjille, varsinkin ne fraasit, jotka ovat osittain samanlaiset sekä rakenteeltaan että sanastoltaan, mutta niiden merkitys on eri. Tätä kutsutaan petolliseksi ystäväksi. Tällaiset fraasit eivät sovi aina toistensa vastineeksi. (Parkkinen 2013, 13.)

Fraseologian kääntäminen tapahtuu neljässä vaiheessa. Ensimmäinen vaihe on fraseologian tunnistaminen, toinen vaihe on sen merkityksen analyysi, kolmas vaihe on fraasin muotoilu kohdekielen parafrasiksi ja neljäs vaihe on parafrasien muuttaminen fraasiksi, joka vastaa lähdekielen fraseologiaa. (Fiedler 2008, 119; Parkkinen 2013, 11.)

4.2 Keskeisten käsitteiden määrittely

Tässä osiossa tarkastelen fraseologiaan liittyviä käsitteitä. Tarkastelemani käsitteet ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä välineitä fraseologisen aineiston analyysiin. Näiden käsitteiden avulla voin tulkita fraseologiaa ja ymmärtää fraasien filosofisia ajatuksia. Käsitteisiin tutustuminen auttaa ymmärtämään syvemmin fraseologisten ilmausten rakenteita ja piirteitä. Valitsen ne käsitteet, joiden väliltä löytyy yhteyksiä kokoamani aineiston kanssa. Keskeisempiä käsitteitä joita pohdin seuraavissa osioissa, ovat analogia, kielikuva, idiomi, metafora, vertaus, paraabeli allegoria ja symboli.

4.2.1 Analogia

Analogia, (kreik. *analogos*, *järjenmukainen*, *yhtäpitävä*), tarkoittaa sivistys-sanakirjan mukaan vastaavuutta, yhdenmukaisuutta, verrattavuutta, vastaavaa ilmiötä (Nurmi, Rekiaro 2009a ja Rekiaro 2009b, 27). Se tarkoittaa myös monimutkaisten asioiden selittämistä yksinkertaisemmalla ja tutummalla tavalla. Tällöin itse rinnastamista ja sitä mihin rinnastetaan, sanotaan analogiaksi. (Geoci-

ties 2011.) Suuressa suomenkielen sanakirjassa analogia on määritelty seuraavasti:” 1. esineiden, asioiden, suhteiden samankaltaisuus, vastaavuus 2. kiel. eräs yhdenmukaistuneiden epä-äännelaillisten muotojen selityspenuste”. (Nurmi 2004, 38.)

Analogia tarkoittaa sananmuodon tai sananmuototyypin yhtäläistävää vaikutusta toiseen (Finnlectura, 2001). Persiankielinen sanakirja määrittelee analogiaa (persiaksi *tamsil*) seuraavasti:” Se on eräänlainen argumentti, jolla osoitetaan kahden asian välistä yhdenmukaisuutta. (Anwari 1933, 336.) Analogiassa liitetään jokin piirre toiseen käsitteeseen, jonka avulla käsitettä ymmärretään helpommin, esimerkiksi *kömpelö leija*. Tämä kuvaa vain sitä, että leija lentää matalalla ja liikkuu huonosti.

Analogia synnyttää fraaseja ja fraasi toimi analogian mallina (Kuusi 1971, 90–91). Analogia on metaforan, vertauksen, paraabelin ja allegorian yläkäsite. Analogisessa päätelmässä otetaan huomioon kahden käsitteen samanlaisia piirteitä ja niiden yhdistämisellä tehdään monimutkaisesta käsitteestä helpommin ymmärrettävä käsite. Metaforassa tehdään monimutkainen käsite ymmärrettäväksi, esim. *itseksä ilmiö*. Tätä metafora käytetään, jotta *ilmiötä* ymmärretään helpommalla ja yksinkertaisemmalla tavalla. (Heinonen 2013, 37–47.) Heinonen vetoaa kirjoitelmassaan eri tutkijoiden kantaan siitä, että idiomit ovat analogisia. Metaforiset idiomit kuvaavat jotakin asiaa tai tilannetta analogian avulla: esimerkiksi idiomeissa *perheen musta lammas*, kuvataan joku perheen jäsenistä mustaksi lampaaksi eli huonommaksi. (Heinonen 2013, 37–47.)

4.2.2 Kielikuva

Kielikuvalla tarkoitetaan ilmausta, jossa sanojen kirjaimelliset merkitykset poikkeavat sen ajatuksesta. Kielikuva vaatii tulkintaa, muuten ilmausta ei ole helppoa ymmärtää. Kielikuvassa lukijan täytyy ajatella sanojen kirjaimellisuuden merkitysten yli ja kiinnittää huomion ilmauksen kuvaannolliseen merkitykseen. (Ratia 2007, 131–140.)

Kielikuvan määrittäminen ja erotteleminen voi näyttää melko selvältä, mutta idiomaattisia ilmauksia analysoiva lukija joutuu tilanteeseen, jossa sanat ovat monimerkityksisiä, jolloin hänen on kiinnittävä huomionsa laajempaan kokonaisuuteen, eikä pelkästään sanojen kirjaimelliseen tarkoitukseen. (Ratia 2007, 140.) Kielikuvat vetoavat sekä vastaanottajan älyyn että hänen tunteeseensa, ne herättävät mielleyhtymiä ja jättävät epävarmuutta lukijalle niiden tulkitsemiseen (Tammi 2008, 9). Kielikuva on helppo erottaa kun lauseessa on käytetty kuin-sanaa, se on tunnusmerkki vertauksesta, koska siinä *jokin on kuin jokin muu* (Ratia 2007, 133).

4.2.3 Idiomi

Kielissä on paljon idiomaattisia ilmauksia, joista jotkut esiintyvät pelkästään idiomeina. Suuressa suomenkielen sanakirjassa idiomi on vakiintunut ilmaus, fraasi, erityisesti sellainen, jonka merkitys on enemmän kuin siinä esiintyvien sanojen summa, esim. potkaista tyhjää. Idiomeja ei voi helposti määritellä. Idiomit muodostuvat yleisesti sanaliitosta, jossa merkitys ei tule ilmi sen osien sananmukaisesta tulkinnasta. Asiaa voidaan ilmaista monella tavalla, mutta käytännössä valitaan asia, joka on vakiintunut kielessä (Nenonen 2002, 52–65). Idiomit ovat metaforien ja kuvaannollisten sanojen käytöstä syntyneet, ja ne kiteytyvät ajan kuluessa. Kun metaforaa käytetään pidemmän aikaan, se vakiintuu kielessä ja sen muoto voi muuttua kirjaimelliseksi kieleksi, jolloin sitä kutsutaan kuolleeksi metaforaksi (Nenonen 2002, 52–65).

Kielessä idiomille ei ole yksiselitteistä tarkkaa määritelmää, eikä kaikkia ilmauksia voi luokitella idiomi-nimikkeen alle (Nenonen 2002, 52–65). Nenosen mukaan (2002) idiomia pidetään taloudellisena tapana asioiden kuvaamiseen. Idiomien kautta asiaa ilmaistaan lyhyesti, tiivistä, joka on sisällöllisesti rikas. (Sulkala & Nissilä 2001, 188.) Idiomilausekkeilla on kuvaannolliset merkitykset. Kuvaannollinen tarkoittaa ihmismielessä heräävää mielikuvaa tai ideoita. Mutta idiomit ja ilmaukset eivät ole synonyymejä, sillä idiomaattiset ilmaukset ovat vakiintuneita kielessä, mutta ilmaukset voivat olla tilapäisesti käytössä (Heinonen 2013, 37–47).

Idiomeja tutkineet ovat määritelleet idiomit seuraavien piirteiden mukaan: idiomit ovat sanojen yhdistyneitä symbolisia ja semanttisia suhteita, joiden rakenne on vakiintunut. Idiomit ovat puhekielessä käytettyjä ilmauksia, sanontatapoja, joiden avulla ilmaistaan tiettyä tilannetta, ja ne välittävät affektiivista ilmausta. Idiomeihin liittyy metaforia ja kielikuvia ja niillä kuvataan toistuvia tapauksia tai tilanteita, esimerkiksi ymmärtämisen tilaa kuten *pudota kärryiltä*. (Muikku-Werner 2010.)

Nenonen (2002, 16) pohtii kirjoitelmassaan Adam Makkain näkökulmaa idiomeista. Nenosen mukaan Adam Makkai erottaa idiomit toisistaan ja hänen mukaan on olemassa koodatut idiomit eli fraseologiset idiomit ja semanttiset idiomit eli tulkintaa vaativat idiomit. Idiomityyppien välissä ero on hämärä ja ei ole helppoa tietää mistä idiomityypistä on kyse, kuten esim. idiomissa *ottaa mallia* (Nenonen 2002,16). Koodatut idiomit tarkoittavat tiettyjä idiomaattisia ilmauksia, jotka on opittava erikseen. Semanttiset idiomit ovat puolestaan sellaisia lausekkeita, joiden merkitys ei avaudu suoraan, ja niiden merkitykset voi ymmärtää ainoastaan erityisen tulkinnan kautta, esimerkiksi seuraava kurdinkielinen semanttinen idiomi *siellä pöllö laulaa*. *کووندى لى ده خوینى*. Idiomi merkitsee rau- niopaikkaa eli sen tarkoitus ei ole sitä, jota lauseen osiot voivat merkitä (Makkai 1972, 23—25; Nenonen 2002, 16).

Joskus merkitys voi olla hyvinkin kaukana sen kirjaimellisesta vastineesta, esim. persiankielinen idiomi, ”*Seinällä on hiiri, hiirellä on korva*” tarkoittaa, joku kuuntelee salaa. *دیوار موش داره موش هم گوش داره*. Usein idiomien kirjaimellinen vastine on hyvin järkevä, mutta sen idiomaattinen merkitys on tärkeämpi kuin sen kirjaimellinen vastine, esim. idiomi *toinen jalka haudassa* (Nenonen 2002, 22).

Nenonen viittaa idiomien luokitteluun tutkimuksessaan. Nenosen mukaan idiomeja luokitellaan kolmeen tyyppiin, joita ovat verbilausekeidiomit (verbilliset), nominilausekeidiomeihin (verbittömät) ja muut idiomit. Verbilliset idiomit ovat kaikki lausekeidiomit, joissa esiintyy verbi. Suomen kielen verbilliset idiomit

ovat muodoltaan koostuneet perusverbeistä ja nomineista. Verbittömät idiomit ovat nominilausekkeita, jotka koostuvat sanoista ja ne voivat toimia lauseen subjektina, objektina tai verbin määritteenä, esim. kissan päivä tai koiran ilma. (Nenonen 2002, 52–65.) Kolmas tyyppi eli muut idiomit ovat kaikki kivettyneet rakenteet, jotka ovat lausemaisia ilmauksia kuin sananlaskut, vertaukset, nimitelyt ja huudahdukset. (Nenonen 2002, 52–65.)

Persiankielisessä sanakirjassa idiomille on annettu neljä merkitystä:” 1. sana, lauseke. 2. kieli tai alueen ominainen puhetapa. 3. sana tai termi, joka on yhteisölle ominainen puhetapa tai on käytössä erilaisissa tieteissä. 4. kielitieteessä, ketju sanoista, joiden merkitys ei tule ilmi sen yksittäisten sanojen merkityksestä”. (Anwari 2004, 75.)

Metaforalla on tärkeä rooli idiomien syntymisessä. Usein idiomit ovat metaforia, jotka vakiintuvat ajan kuluessa. (Kovács 2001, 146.) Nenosen mukaan jotkut idiomit ovat metaforisia ja suurimmalla osalla idiomeista on kaksi merkitystä, kuvallinen ja kirjaimellinen. Kirjaimellisen merkityksen takana on yleensä toinen tarkoitus. Idiomaattisten lausekkeiden merkitys riippuu sen tulkinnasta kontekstissa. (Nenonen 2002, 2–6.)

4.2.4 Metafora

Metafora (*kreik. Metapherein*) on moniselitteinen, harhaanjohtava kielikuva, jossa lukija tai kuulija oivaltaa ja tulkitsee jännitteen kahden toisilleen kaukaiseen käsitteen välissä (Kortelainen 2006, 99). Sivistyssanakirjan mukaan metafora on vertaukseen perustuva kielikuva, jossa kahta sanaa samastetaan ilman kuin sanaa. Metaforassa sanaa käytetään kuvallisesti ja sen merkitys eroaa sanojen kirjaimellisesta merkityksestä. (Nurmi & Rekiaro 2009, 304.) Esimerkkinä tästä on sana *pöydänjalka*. Suomen jääkiekon maajoukkue *Leijonat* on metafora, joka nimenomaan nostaa esille leijonan rohkeuspiirteen avulla joukkueen taistelutahtoa. Metafora on kuvaannollinen ilmaisu, jossa sanat kantavat sisällään kirjaimellisen merkityksen lisäksi toisen merkityksen. Metaforan avulla on

mahdollistaa samaistaa ennestään vieraiden käsitteiden piirteet toisiin. (Kesonen & Lummaa 2007, 147–148.)

Metafora on pitkään ollut tärkeä aihe filosofian ja kirjallisuuden aloilla. Filosofit ja tutkijat muinaiskreikan sivilisaation ajalta tähän saakka ovat kiinnittäneet huomion siihen. Itämainen ajattelija Abdul Qaher Gorgani (1995, 16) määrittelee metaforaa seuraavasti: ”metafora perustuu samankaltaisuuteen, jossa metaforan luoja löytää sen yhtäläisyyden toiseen esineeseen”. Se, joka vertaa esinettä toiseen asiaan, löytää niiden väliset yhtäläisyydet ja keskittyy pelkästään niiden yhteisiin piirteisiin ja poistaa loput piirteet mielestään. Klassisissa teorioissa metaforaa pidetään runollisena ja tuoreena ilmaisutapana, jossa yhdellä tai muutamalla sanalla ilmaistaan käsitettä, ja on ajateltu, että vain runoilijat ja ajattelijat osavat luoda metaforia. (Gorgani, 1995, 16.)

Nykyään kielten laajenemisen myötä kognitiivisen lingvistiikat ovat kiinnittäneet enemmän huomiota metaforaan. Nykyingvistien mielestä metaforaa pidetään kielen ja mielen prosessina. Sitä pidetään myös apuvälineenä abstraktikäsitteiden ymmärtämiseksi. (Lakoff 1993, 21–23.) Äidinkielenään puhuvat käyttävät paljon metaforia, kun he puhuvat maailmasta. Metafora on yksi tärkeimmistä keinoista, jolla käsitellään asioita, joita ei voi ymmärtää helposti. Näitä ovat esimerkiksi tunteet, esteettiset kokemukset, moraaliset käytännöt ja henkiset tietoisuudet. (Lakoff & Johnson 1980, 192–194.) Metaforan kääntäminen kulttuurierojen vuoksi on haastava työ. Lakoff & Johnsonin mukaan metaforat kulkevat koko elämässämme, ei pelkästään kielessä, vaan ajattelussamme ja toiminnossamme. Periaatteessa voimme ajatella, että meidän kaikki ajatukset ja teot luonteeltaan ovat eräänlainen metafora. Lakoffin mukaan abstraktikäsitteet, kuten aika, syy, ilmaus ja tavoite, ovat metaforisia.

Metafora on syvästi juurtunut kulttuuriin. Kuvakieli eri kulttuureissa voi olla hyvin erilainen. Metaforinen ilmaus ”*aika on rahaa*”, toisessa kielessä on ”*aika on kulta*” (Lakoff & Johnson 1980, 7). Edellä mainittu metaforan merkitys on erilainen kahdessa kulttuurissa. Se kuitenkin perustuu ihmisten kokemuksiin eri kulttuureissa. Suomalaisessa kulttuurissa aikaa verrataan rahaan, mutta iranilaisessa

kulttuurissa ajan henkistä puolta pidetään tärkeänä. Kuitenkin teollisessa yhteiskunnassa aikaakin pidetään kulutushyödykkeenä ja sitä verrataan rahaan.

Monimerkityksinen metafora, tutkijoiden mielestä, on tyyli, joka rikastaa ja koristelee kieltä. On huomauttava, että erilaiset tulkinnat metaforista muodostavat erilaiset käsitykset niistä ihmisten mielessä. Metaforalla on tärkeä rooli siinä kuinka me ymmärrämme maailmaa. Tämän takia tulkin ja kääntäjän rooli metaforan tarkoituksen välittämisessä korostuu enemmän (Krappe 2007, 146). Joskus metaforan kirjaimellinen käänös välittää saman tarkoituksen lukijalle ja siitä syntyy uusi metafora vieraaseen kieleen ja kulttuuriin. Metafora on siis eräänlainen arvoitus tai koodi, joka lukija avaa sen ja purkaa kirjaimelliseen muotoon. Metaforan ja vertauksen välillä on yhteinen ominaisuus, joka on kahden asian samanlaisuuden toistaminen, mutta ne eivät luo samankaltaisuutta niille. (Kainulainen, Kesonen & Lummaa 2007, 147–148.)

4.2.5 Vertaus tai simile

Vertaus (engl. simile) on retorinen muoto, jossa verrataan kahta asiaa tai esinettä yleisesti kuin-sanalla. Sana on lainattu englannin kielen *simil* -sanasta. Vertaus on silloin, kun kohde ja vertauskuva ovat kielikuvassa yhteydessä toisiinsa. Vertauksen perusrakenne koostuu kolmesta elementistä: kuvattava sana, *kuin* konjunktio ja vertauskuva (Kuusi 1971, 59). Vertauksessa kahta asiaa verrataan kuin-konjunktin avulla. Esimerkiksi *hän on kuin skorpionin maton alla* tai *tuli oljen alla*, ovat vertaus ihmisestä, joka on vaarallinen, mutta on vaara ei näy päälle. Jotkut vertaukset ovat metaforisia. Näitä ovat ilmaukset, jotka ovat kuvitellussa maailmassa olemassa, mutta eivät ole kirjaimellisesti olemassa, esimerkiksi vertaus *kuin olisin silmiä täynnä*. (Kainulainen, Kesonen & Lummaa 2007, 133.)

Jari Tammi (2008) kuvaa vertauksen köyhän miehen metaforaksi. Joskus vertaukset kiteytyvät yhdyssanoiksi, jolloin niitä kutsutaan metaforiksi. Vertaus *kuiva kuin autiomaa* on kiteytynyt yhdyssanoiksi *kuiva-autiomaa*. (Tammi 2008, 9.) Vertauksen ja metaforan ero on siinä kun verrataan jokin asia toiseen, metafo-

rassa ei käytetä kuin – konjunktiota, esimerkiksi: ”hän on aurinkoni”. Vertauksessa asiaa kuvataan kuin sanan avulla ”hän on kuin aurinko”. (Kainulainen, Kesonen & Lummaa 2007, 145–146.) Vertaukset eivät ole vakiintuneita kuin idiomit lauseessa. (Heinonen 2013,48–56) Tammen *Suuri vertailusanakirja* (2008) on täynnä vertauksia, joissa sanat vaihtuvat useasti, esim. *Jähmettyy kuin jänis nähdessään käärmeen/ kuin jää/ kuin patsas*. Nämä ilmaukset ovat vertauksia, jossa on mahdollisuus sanavalintaan.

4.2.6 Allegoria

Kirjallisuudessa oleva puhetaiteen termi, sana tarkoittaa myös kuvataiteessa symbolinen tapa, jolla alkuperäinen idea ilmaistaan toisella. Allegorian merkitys on eri kuin sen kirjaimellinen tarkoitus (tieteentermipankki, 2014). Usein allegoria sisältää ideologia tai poliittista ideaa, eli allegoria saattaa viitata yhteiskunnan epäkohtiin. Allegoria on teksti, joka useiden symbolien avulla kuvaa asioita, joita kuvattaessa esittää samalla toisen asian tai tapahtuman. (Kainulainen 2007, 200–207.)

Iranilaisessa kirjallisuudessa vertauskuvallinen tarina on allegoria. Se tarkoittaa tarinaa ihmisistä tai eläimistä. Tarinalla on kirjaimellisen merkityksen lisäksi toinen merkitys, joka on piilossa tarinan symbolisen sanojen takana. Allegoria on uusi termi persian kielessä, koska ennen allegorian tilalla on käytetty sanaa vertauskuvallinen kertomus tai tarina (داستانهای تمثیلی). Avicennan, (persiaksi, Ibn Sina) iranilainen lääkäri, filosofi ja tiedemies, allegorisessa teoksessaan *Resalat- oltair* (رساله الطیر), joka on hengellisesti ja filosofisesti hyvin merkittäväteos, kertoo tarinoita eläimistä, kuten skorpionin, kyykäärme ja muurahainen, jotka edustavat ihmisten erilaisia piirteitä. Taru kertoo linnusta, joka ymmärtää omaa vankeutensa syvyyttä ja yrittää päästä vapauteen (Ibn Sina, 1991). Avicenna on käyttänyt lintua viisauden symbolina.

Allegoria jaetaan merkityksen perusteella kahteen osaan. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat tarinat, joiden päähenkilöt ovat eläimet. Allegoriassa, abstrakti-käsitteet tai ihmiset kuvataan eläimillä. Allegoriassa metaforan tavoin, ilmiötä tai

asiaa ilmaistaan toisen asian kautta. Allegoriassa päätelmä ei ole suoraan selvä lukijalle, vaan lukijan on oivallettava ja tulkittava sitä itse. Toinen ryhmä on tarina, jonka päähenkilöt ovat ihmiset. Vertauskuvallisesti kertova tarinan pääajatus on selkeä tarinan lopussa. Tarinalla on allegorian tavoin uskonnollinen ja hengellinen merkitys. Paraabelin lopussa kertomuksen ajatus on selkeä, mutta allegoriassa lukijan on oivaltava tarinan tarkoitus itse. (Kainulainen, Kesonen & Lummaa 2007, 200–208.)

4.2.7 Paraabeli

Suuri suomenkielen sanakirja luokittelee allegoria, metaforan ja paraabelit vertauksen kategoriaan (Nurmi 2004, 724). Paraabeli on allegorian vieruskäsite. Paraabelissa asiaa ilmaistaan vertauskuvallisesti novellien muodossa. Vertauskuvallisella kertomuksella on hengellinen ja uskonnollinen merkitys ja se kertoo ihmisistä, sen ajatus tulee tarinan lopussa selkeästi esille. Nämä tarinat kutsutaan paraabeliksi. Raamatun neuvot vertauksen muodossa ovat paraabelit, esim. kadonneen lampaan tarina:

Jos jollakin teistä on sata lammasta ja yksi niistä katoaa autiomaahan, niin totta kai hän jättää ne yhdeksänkymmentäyhdeksän, lähtee sen kadonneen perään ja etsii, kunnes löytää sen. 5 Kun hän löytää lampaansa, hän nostaa sen iloiten hartioilleen, 6 ja kotiin tultuaan hän kutsuu ystävänsä ja naapurinsa ja sanoo heille: 'Iloitkaa kanssani! Minä löysin lampaani, joka oli kadoksissa.' 7 Minä sanon teille: näin on taivaassakin. Yhdestä syntisestä, joka kääntyy, iloitaan siellä enemmän kuin yhdeksästäkymmenestä yhdeksästä hurskaasta, jotka eivät ole parannuksen tarpeessa (Luukkaan evankeliumi, luku 15).

Monet iranilaisten antiikin teokset ovat täynnä paraabelia. Iranilaisessa kirjallisuudessa paraabelilla on kaksi merkitystä, yleinen ja erityinen merkitys. Yleisessä merkityksessä se on vertauksen synonyymi, eli paraabeli on vertaus ja vertaus paraabeli. (Salimi Bajestani 2010.) Erityisessä merkityksessä paraabeli tulkitaan erääksi vertaukseksi. Tämän mukaan paraabeli on vertaus, mutta jotkut vertaukset ovat paraabelia (Encyclopaedia Islamica, i.a).

5 MONIKIELINEN TUTKIMUSAINEISTO

Seuraavassa esittelen tutkimusaineistoani kieliryhmittäin. Aineistossani esiintyvät seuraavat eläimet aakkosjärjestyksessä: aasi, kissa, koira, käärme ja susi. Tässä kokoelmassa olevat suomenkieliset fraasit on kerätty Raija Tervomaan idiomisanakirjasta nimellä *Päin mäntyä* ja Jari Tammen vertailusanakirjasta.

5.1 Suomenkieliset eläinfraasit

Aasi

Aasinsilta.

Tyhmä kuin aasi (Tammi 2008, 503).

Uskollinen kuin aasi (Tammi 2008, 517).

Kissa

He ovat kuin kissa ja koira. merkitys: heidän on vaikea sietää toisiaan (Tervomaa 2002, 49).

Hän ajattelee kissaansa, joka putoaa aina jaloilleen. merkitys: hänkin voi pudota jaloilleen. Hän onnistuu ja selviytyy.

Hänellä on kissan päivät. merkitys: elämä on helppoa ja onnellista.

Hänellä on ystäviä kuin Välikkilässä kissoja. merkitys: Hänellä on paljon ystäviä.

Kiertää kuin kissa kuumaa puuroa. merkitys: joku haluaa ryhtyä johonkin asiaan ja on siitä äärettömän kiinnostunut, mutta ei pääse alkuun (Tervomaa 2002, 37).

Kissalla on yhdeksän henkeä. merkitys: uskotaan että kissat ovat uskomattoman sitkeähenkisiä.

Kissan elämä.

Kissanristiäiset. merkitys: joutavat juhlat, mitätön tilaisuus.

Kuka se kissan hännän nostaa, jollei kissa itse. merkitys: kehuu itseään.

Myöhäistä hiiren haukotella, kun on jo kissan suussa. merkitys: kaikki pitää tehdä ajallaan ja liian myöhäinen on liian myöhäistä.

Nosta kissa pöydälle! merkitys: asiaan tartutaan todella ja se otetaan esille (Tammi 2008, 279).

On kuin kissa pistoksissa. merkitys: tällöin ollaan levottomia ja kärsimättömiä (Tervomaa 2002, 37).

Panna kissa makkaran vahdiksi. merkitys: siitä ei hyvää seuraa.

Häpeää kuin kissa varjoaan. merkitystä ei ole selvitetty vaikka on etsitty tietoa siitä netistä, kirjallisuudesta ja henkilöistä (Tammi 2008, 96).

Itsekäs kuin kissa. merkitys: itsekkyyks (Tammi 2008, 114).

Koira

Ei haukkuva koira koskaan pure. merkitys: ärhentelijästä ei ole vaaraa (Kuusi 1990, 21).

Ei koira perään hauku. merkitys: ei kukaan vaadi tilille.

Ei ole koiraa karvoihin katsomista. merkitys: ei pidä uskoa ulkokuoreen.

Hän nukkuu koiranunta. merkitys: tekounta, puoliksi valveilla

Hän pääsee kuin koira veräjästä. merkitys: Hän selviä kovin helposti (Tervomaa 2002, 13).

Juttuun on koira hauduttuna. merkitys: asiassa on jotakin epäilyttävää (Tervomaa 2002, 54).

Karavaani kulkee ja koira haukkuu. merkitys: arvoton

Koira on ihmisen paras ystävä. merkitys: uskollisuus

Koiran ilma. merkitys: paha ilma.

Hämillään kuin koira aidalla, häntä raossa. merkitys: on ihmeissään (Tammi 2008, 96).

Käärme

Käärmeenpesä. Tarkoittaa: huonosti johdettu paikka, paikka, jossa kohdellaan kaltoin.

Nopea kuin käärme. merkitys: nopeus (Tammi 2008, 279).

Ilkeä kuin käärme. merkitys: ilkeys (Tammi 2008, 100).

Susi

Ihminen on ihmiselle susi. merkitys: ihmiset ovat pahoja toisilleen.

Laittaa susi lammasten vartijaksi. merkitys: siitä ei hyvä seuraa.

Susi lammasten vaatteissa. (Tervomaa 2002, 54) merkitys: petturi.

Valehtelee kuin susi. merkitys: valehtelu (Tammi 2008, 529).

5.2 Kurdinkieliset eläinfraasit

Tähän kokoelmaan kerätyt aineistot ovat Fatah Qazin fraasisanakirjasta nimellä Amsal va Hekam - e kurdi.

Aasi

Aasin pyhiinvaellus Mekkaan ei tee siitä Hadjia. که ر به چوونه حه ج نابیته حاجی.

tai

Aasin matka Bagdadiin ei tee siitä muulia. merkitys: tyhmä on aina tyhmä.

که ر به چوونه به غدایه نابیته تیستر

Aasin vetäminen pois mudasta. merkitys: hyvin vaikea työ. که ر له قورئی هینانه ده ر

Aasi pysyy hengissä kevääseen saakka, kaupungista tilataan sinulle satulaa.

merkitys: antaa turha toivoa. که ره مه مره به هاره، کوورتانت بؤ دئی له شاره .

Aasi ei lähde lastin alle, lasti on viettävä aasin luo. merkitys: löytää ratkaisun.

که ر نایه ته بن باری ، ده بی باری بیه یه کن که ری

Siitä on tullut jokaisen aasi. merkitys: pakotetaan työhön. بۆته که ری بیگاران .

Sittoa muiden aasi kiinni omalla köydellä. merkitys: yrittää saada toisen varalli-

suuden.

که ری خه لکی به گووریسی خوی ده به سئیتیه وه

Vaikka putoaisi aasilta, satulalta ei putoa. merkitys: taitava, ongelmanratkaisukyky.

له که ریش بکه وی، له کوورتانی ناکه وی

Hän on aasi.

که ره

Hän ratsastaa omalla aasillaan.

هه ره له سه ره که ری خویه تی

Kissa

Kissalla on seitsemän henkeä. merkitys: kovahenkinen

پشیله حه وت جیانی هه به

Ovat kuin kissa ja hiiri. merkitys: eivät siedä toisiaan.

وه ک مشکوو پشیله بین

Kiittämätön kissa. merkitys: kiittämätöntä

پشیله ی بی سفه ت

Koira

Aasin sanoilla jyvä ei sada, karavaani kulkee ja koira haukkuu. merkitys: ei kannata välitä muiden haukkumisista.

به قسه ی که ری جو ناباری، کاروان ده روا و سه گ ده وه ری

Kun on epäonnenpäiväsi, oma vahtikoirasikin haukkuu sinua. merkitys: Hädässä, kukaan ei auta.

ئه گه ر نه هاتیت هات، سه گی ده رگات .

پیت ده وه ری

Petokoiraa ja solvaava naista pitää pelätä. merkitys: aggressiivisuus

له سه گی در و ژنی دم شر بترسه .

On hillitsemätön kuin koira. merkitys: aggressiivisuus

وه کوو سه گی هاره.

Jos kosketatkin piiskaa, koiravaras karkaa. merkitys: syyllinen paljastuu

ده ست بو داری به ری سه ی دز دیاره.

Käärme

Hyvillä sanoilla käärme tule pois pesästä. merkitys: asiat hoituvat aina hyvillä sanoilla (puhumisen taidot).
 مار به زمانی خوش له کونی دینه ده ری .

Se jota käärme on purrut, pelkää lehtien suhinaakin. merkitys: ei luota kehenkään vanhan ikävän kokemuksen takia.

ماران گاز له خشه ی تالوی ده ره ویتیه وه.

Käärme ei kuole, kunnes se näkee oman tähden. merkitys: Kovahenkinen.

Koska käärmeen ruumis liikkuu pitkään sen surmaamisen jälkeen ja uskotaan, että se ei pysäytä liikkumistaan kunnes yö alkaa ja sen tähti nousee taivaaseen (Qazi 1994, 386).

مار هه تا نه ستیره ی خوی نه بینیه نامری.

Kuin käärme ja muurahainen. merkitys: paikka, jossa ihmisiä on täynnä.

وه کوو مار وو مئرووو.

Kuin käärme, jolla on kivat raidat ja pilkut. merkitys: kaksinaamaisuus

وه کو ماری خوش خه ت و خاله

Susi

Kun susi vanhenee, koirat pilkkaavat sitä. merkitys: kun ihminen on vanha, nuoret pilkkaavat häntä (Qazi 1994, 347).

گورگ نه گه ر پیر بوو، ده بیتیه مه سخه ره ی سه ی.

Susi lampaan vaatteissa. merkitys: petturi (Qazi 1994, 348).

گورگه و ده پیستی مه ری دایه.

Susi, joka on nähnyt sadetta. merkitys: kokenut henkilö.

گورگی باران دیده یه .

Susi ja lampaat juovat yhdessä vettä. merkitys: kaikki ovat sovussa

(Qazi 1994, 348).

گورگو مه ر پیکه وه تالوی ده خونه وه .

Kuristaa sutta. merkitys: vaikka hänellä on ikää, silti hän on vikkellä ja reipas
(Qazi 1994, 348). گورگی ده خنکینی.

Tuli suden suusta ulos. merkitys: pelastui suuresta vaarasta (Qazi 1994, 369).
له زاری گورگی هاته وه ده ری .

kuin petosusi. merkitys: julma ده له ی گورگی دره

5.3 Persiankieliset eläinfraasit

Aasi

Aasi ilman häntää ja karvaa. merkitys: äärimmäisen tyhmä henkilö (Dekhoda 1921, 725).
خر بی یال و دم

Aasi ja lehmä eivät tottele ilman märkää keppiä. merkitys: tyhmä on aina tyhmä
(Dekhoda 1921, 1307). تا نباشد چوب تر فرمان نبرد گاو و خر

Aasin jääminen mutaan. merkitys: avuton (Dekhoda 1921, 732). خر بگل ماندن

Lukea Yasinia (Koraanin suuran nimi) aasin korvaan. merkitys: Turha neuvoa
jotakuta. یاسین تو گوش خر خوردن .

Olla kuin aasi. merkitys: tyhmä ja kärsivällinen (Dekhoda 1921, 1428). مثل خر

On syönyt aasin aivot. merkitys: Ajatella tyhmästi. Toimia typerästi (Ahmadi 2007, 233). مغز خر خورده.

Pudota aasilta. merkitys: kuolema از خر افتادن

Ratsastaa omalla aasilla. merkitys: Jääräpäinen (Ahmadi 2007, 110).
سوار خر خودشه

Ruoskalla ei aasia saa muuttumaan hevoseksi. merkitys: tyhmä on aina tyhmä (Ahmadi 2007, 116).
خر با چوب و سیخونک قاطر نمیشه.

Vaikka Jeesuksen aasi viedään Mekkaan, palatessaan se on edelleen aasi. merkitys: yhteys tärkeisiin ihmisiin ei tee hänestä tärkeää ihmistä (Saadi; Dehkhoda 1931, 733).
خر عیسی گرش به مکه برند, چون بیاید هنوز خر باشد.

Viedä omaa aasia sillan yli. merkitys: ajattelee omaa etuaan (Dehkhoda 1921, 727; Ahmadi 2007, 110).
خرخود را از پل گذرانند

Tulla alas saatanan aasilta. merkitys: jääräpäinen henkilö, joka ei kuuntele muita.
از خر شیطان پیاده شدن.

Lukeva aasi (Ahmadi 2007, 110).
خرخوان

Kissa

Kissa sylissä. merkitys: pettää jonkun (Dehkhoda 1921, 1277).
گربه در بغل داشتن

Kissaa tulee lopettaa Hejlen (hääparin huone) edessä välittömästi. merkitys: pitää toimia oikeassa hetkessä (Dehkhoda 1921, 1278; Ahmadi 2007, 218).
گربه را پای حجله باید کشت .

Kissalla on seitsemän henkeä. merkitys: kestää vaikeata elämää (Dehkhoda 1921, 1279).
گربه هفت جان دارد .

Dizin (kattila) kansi on auki missä on kissan häpeä? merkitys: hävyttömyys
در دیزی باز است حیای گربه کجاست!

Ovat kuin koira ja kissa. merkitys: olla toisten vihollinen (Ahmadi 2007, 229).

مثل سگ و گربه

Mustan (sokean) kissan rukoilulla ei sada. merkitys: arvoton (Ahmadi 2007, 59).
به دعای گربه سیاه (کورہ) بارون نمیاد.

Jos kosketatkin piiskaa, kissavaras karkaa. merkitys: syyllisyys itse ilmiäntää itsensä (Ahmadi 2007, 131). دست را که به چوب ببری، گربه دزده فرار میکنه.

Koira

Koira ei väkisin voi viedä metsästämyään. merkitys: tottelematon

سگ را به زور به شکار نتوان برد.

Hänellä on seitsemän henkeä kuin koiralla. merkitys: ei luovuta.

مثل سگ هفت جان دارد.

Purevan koiran on parempi olla ystäväsi. merkitys: viholliseen kannattaa tutustua.

سگ گزنده همان به که آشنا باشد.

Hänen kasvonsa muuttuivat kuin koiralla. merkitys: vihainen

روی سگش بالا اومده

Kiitollinen koira on parempi kuin kiittämätön henkilö. merkitys: kiittämätön henkilö on arvoton.

سگ حق شناس به از آدم ناسپاس.

Koira käveli seinän varjossa, luuli sitä omaksi varjoksi. merkitys: hullu

سگ در سایه دیوار راه می رفت گمان می کرد سایه خود اوست.

Koira on koira vaikka kaulassa olisi kultainen kaulapanta. merkitys: arvoton

سگ با قلاده زرین هم سگ است.

Koira on uskollinen, nainen ei. merkitys: uskollisuus

سگ وفا دارد، ندارد زن وفا!

Koiran suu on aina auki. merkitys: haukkuva ihminen

دهن سگ همیشه

Koiran veri on pahaenteinen. merkitys: paha asia voi tapahtua.

خون سگ شومه

Koiranelämä. merkitys: Elämä, joka on kärsimystä, kurjuutta ja köyhyyttä kutsutaan slangikielessä koiranelämäksi.

زندگی سگی

Koiralta kysyttiin miksi vanhenit, vastasi: turhaan juoksemisesta. merkitys: vaeltava ihminen

به سگ گفتند چرا پیر شدی گفت: بسکه هرزه دویدم.

Kun koiran vatsa on täynnä, siitä tulee hillitsemätön. merkitys: kiittämätön henkilö

سگ سیر سرکشه.

Kuollut leijona on parempi kuin elävä koira. merkitys: arvoton شير مرده به از سگ زنده

Olla pahoillaan kuin koira. merkitys: Katua jotakin paljon. مثل سگ پشیمان شدن

Uskollisuutta pitää oppia koiralta. merkitys: uskollisuus (Ahmadi 2007, 250).

وفاداری را باید از سگ آموخت .

Välitä jostakusta koiraa vähemmän. merkitys: arvoton (Ahmadi 2007, 230).

محل سگ به کسی نگذاشتن

Älä astu koiran hännälle. merkitys: julma ja väkivaltainen پا رو دم سگ نزار

Koiran kuonolla meri ei saastu. merkitys: (Dehkhoda 1921,1259).

کی شود دریا بیوز سگ نجس.

Koira on luun ystävä. merkitys: ajattelee omaa etuutta.

سگ رفیق استخوان است.

Käärme

Käärme, jolla on kivat raidat ja pilkut. merkitys: ironia ihmisestä, jolla on hyvä ulkonäkö, mutta sisimmiltään paha. مار خوش خط و خال

Hän on syönyt niin paljon käärmettä, että hänestä on tullut kyykäärme. merkitys: pahempi kuin paha.

آنقدر مار خورده تا افعی شده

Käärme ei pure nukkuvaa. merkitys: viattomia ei vahingoita . مار خفته را نمی زند .

Käärmeen kasvattaminen hihaan. merkitys: läheisestä ihmisestä tulee vihollinen.
 مار در آستین پروراندن

Se jota käärme on purrut, pelkää nuoranpätkeäkin. merkitys: ei luota kehenkään vanhan ikävän kokemuksen takia.

مار گزیده از ریسمان سیاه و سفید می ترسد.

Susi

Kuin susi. merkitys: Julma, villi (Ahmadi 2007, 230).

مثل گرگ

Laittaa susi lammasten vartijaksi. merkitys: Siitä ei seuraa hyvää.

گوسفند را به گرگ سپردن

Kun susi vanhenee, siitä tulee sakaalin tanssija. merkitys: ei kunnioiteta vanhoja ihmisiä.

گرگ که پیر شد، رقص شغال می شود.

Susi ja lammas juovat vettä samasta paikasta. merkitys: On rauha (Dehkoda 1921, 1302).

گرگ و میش از یکجا آب می خورند.

Susi lampaan vaatteissa. merkitys: (Dehkoda 1921, 1301).

گرگ در لباس میش

Susi, joka on nähnyt sadetta. merkitys: kokenut henkilö. (Dehkoda 1921, 1300; Ahmadi 2007, 214).

گرگ باران دیده

Suden katumus on sen kuolema. merkitys: epäuskoinen (Ahmadi 2007, 79).

توبه گرگ مرگ است .

6 TUTKIMUSAINEISTON ANALYYSI

Monimerkityksisen fraasin analysointiin tarvitaan eri kriteeritasoja. Fraaseja voi analysoida monimuotoisesti eri kriteereillä esim. niiden kielen, tyylin, rakenteen, merkityksen, sisällön ja suhteiden perusteella. Kukin fraasitutkija voi analysoida fraasien ominaispiirteet omasta näkökulmastaan. Esimerkiksi, italialainen fraasitutkija Franca Ageno on jakanut fraseologisia ilmauksia neljään luokitusmahdollisuuteen 1. merkityksen perusteella 2. aihepiirin mukaan 3. muodostustavan mukaan 4. aakkosjärjestyksen mukaan. (Kuusi 1971, 19.) Analysoin tutkimusaineistoni kahden kriteerin mukaan: ensimmäiseksi aineiston rakenteellisen kuvamuodon mukaan ja toiseksi sisällön ja merkityksen mukaan, jossa tarkastelen tarkemmin valitsemieni eläinilmausten konnotaatiot merkitykset. Ensimmäinen osa analyysiprosessista keskittyy aineiston muodollisen ja rakenteen analyysiin.

6.1 Aineiston muodollinen analyysi

Aineiston muodollisessa analyysissä keskityn eläimestä muodostettujen ilmausten rakenteeseen. Fraasien analyysissä keskityn niiden kuvakielen rakenteeseen, jolloin niiden monimerkityksiset piirteet tulevat ymmärrettävämmiksi. Tässä analyysimuodossa jokaiselle eläimelle on laadittu oma taulukko, joka on jaettu eri kielen mukaan. Eläinnimistä tehdyt fraasit on luokiteltu taulukoissa niiden rakenteen mukaan eli missä muodossa ne esiintyvät ovatko ne kuvamuodoltaan idiomi, metafora vertaus, paraabeli, analogia vai sananlasku.

TAULUKKO 1. Aasi-ilmaisuuun liittyvien fraasien muodot

	suomi	kurdi	persia
idiomit		<i>Aasi pysyy hengissä kevääseen saakka, kaupungista tilataan sinulle satulaa.</i> <i>Vaikka putoaisi aasilta, satulalta ei putoa.</i>	<i>Syönyt aasin aivot.</i> <i>Aasi ja lehmä eivät tottele ilman märkää keppiä.</i> <i>Aasi ilman häntää ja karvaa.</i>
metaforat	<i>Aasinsilta.</i>	<i>Siitä on tullut jokaisen aasi.</i> <i>Hän on aasi.</i> <i>Hän ratsastaa omalla aasillaan.</i> <i>Aasin vetäminen pois mudasta.</i>	<i>Tulla alas saatanan aasilta.</i> <i>Pudota aasilta.</i> <i>Ratsastaa omalla aasilla.</i> <i>Lukeva aasi.</i>
vertaukset	<i>Tyhmä kuin aasi.</i> <i>Uskollinen kuin aasi.</i>		<i>Olla kuin aasi.</i> <i>Jäädä mutaan kuin aasi.</i>
parabelit			<i>Vaikka Jeesuksen aasi viedään Mek- kaan, kun se palaa se on vielä aasi.</i>
allegoriat		<i>Aasin pyhiinvaellus Mekkaan ei tee siitä Hadjia.</i> <i>Aasin matka Bagdadiin ei tee siitä muulia.</i>	

TAULUKKO 2. Kissailmaisuuun liittyvien fraasien muodot

	suomi	kurdi	persia
idiomit	<i>Nostaa kissa pöydäl- le.</i> <i>Panna kissa makka- ran vahdiksi.</i>	<i>Kiittämätön kissa.</i>	

metaforat	<i>Kissan elämä. Kissanristiäiset.</i> <i>Kissalla on yhdeksän henkeä.</i> <i>Hänellä on kissan päivät.</i>	<i>Kissalla on seitsemän henkeä.</i>	<i>Olla kissa sylissä.</i> <i>Kissalla on seitsemän henkeä.</i>
vertaukset	<i>Häpeä kuin kissa varjoaan.</i> <i>He ovat kuin kissa ja koira.</i> <i>Itsekäs kuin kissa.</i> <i>Hänellä on ystäviä kuin Välskilässä kissoja.</i> <i>On kuin kissa pistok-sissa.</i> <i>Kiertää kuin kissa kuumaa puuroa.</i>	<i>He ovat kuin kissa ja hiiri.</i>	<i>Ovat kuin koira ja kissa.</i>
paraabelit			<i>Kissaa tulee lopettaa Hejlen (hääparin huone) edessä välittömästi.</i>
allegoriat			<i>Mustan (sokean) kissan rukoilulla ei sada.</i>

TAULUKKO 3. Koirailmaisuuun liittyvien fraasien muodot

	suomi	kurdi	persia
idiomit	<i>Juttuun on koira hauduttuna.</i> <i>karavaani kulkee ja koirat haukkuu.</i>	<i>Aasin sanoilla jyvä ei sada, karavaani kulkee ja koira haukkuu.</i>	<i>Välitä jostakusta koiraa vähemmän.</i> <i>Älä astu koiran hänälle.</i> <i>Koira on luun ystävä.</i> <i>Koira on uskollinen, nainen ei.</i>

			<i>Koiran suu on aina auki.</i>
metaforat	<i>Hän nukkuu koiranunta.</i> <i>Koiran ilma.</i>	<i>Olla hillitsemätön kuin koira.</i>	<i>Koiranelämä.</i> <i>Uskollisuutta pitää oppia koirasta.</i> <i>Kuollut leijona on parempi kuin elävä koira.</i> <i>Kiitollinen koira on parempi kuin kiittämätön mies.</i> <i>Koiran veri on pahaenteinen.</i>
vertaukset	<i>Hän pääsee kuin koira veräjästä.</i> <i>Hämillään kuin koira aidalla, häntä raossa.</i>		<i>Hänen kasvot muuttuivat kuin koiralla.</i> <i>Olla pahoillaan kuin koira.</i> <i>Hänellä on seitsemän henkeä kuin koiralla.</i>
paraabelit			
allegoriat			<i>Koira käveli seinän varjossa, luuli sen oman varjoksi.</i>

TAULUKKO 4. Käärmeilmaisuuun liittyvien fraasien muodot

	suomi	kurdi	persia
idiomit		<i>Hyvillä sanoilla käärme tule pois pesästä.</i>	<i>Käärmeen kasvataminen hihaan.</i>
metaforat	<i>Käärmeenpesä.</i>		<i>Hän on syönyt niin paljon käärmettä, että siitä on tullut kyykäärme.</i> <i>Käärme ei pure nukkuvaa.</i> <i>Käärme, jolla on kivat raidat ja pilkut.</i>
vertaukset	<i>Nopea kuin käärme.</i> <i>Ilkeä kuin käärme</i>	<i>Kuin käärme ja muurahainen.</i>	

		<i>Kuin käärme, jolla on kivat raidat ja pilkut.</i>	
paraabelit			
allegoriat		<i>Käärme ei kuole, kunnes se näkee oman tähden.</i>	

TAULUKKO 5. Susi-ilmaisuuun liittyvien fraasien muodot

	suomi	kurdi	persia
idiomit		<i>Susi, joka on nähnyt sadetta.</i> <i>Kuristaa sutta.</i>	<i>Susi, joka on nähnyt sadetta.</i>
metaforat	<i>Ihminen on ihmiselle susi.</i>	<i>Tuli suden suusta ulos.</i>	<i>Kun susi vanhenee, siitä tulee sakaalin tanssija.</i> <i>Laittaa susi lammasten vartijaksi.</i>
vertaukset	<i>Valehtelee kuin susi.</i>	<i>Kuin petosusi.</i>	<i>Kuin susi.</i>
paraabelit	<i>Susi lammasten vaatteissa.</i>	<i>Susi lampaan vaatteissa.</i>	
allegoriat	<i>Laittaa susi lammasten vartijaksi.</i>		<i>Susi lampaan vaatteissa.</i> <i>Suden katumus on sen kuolema.</i>

Edellä olevissa taulukoissa jaottelin kaikki 115 eläimen nimestä muodostunutta ilmausta eri kategorioihin niiden kirjallisuusrakenteen mukaan. Ilmauksista 21 on rakenteeltaan idiomeja, 32 metaforaa, 24 vertausta, neljä paraabelia ja kuusi allegoriaa.

Suomenkielisissä ilmauksissa löytyy neljä idiomia, yhdeksän metaforaa, 13 vertausta, yksi paraabeli ja yksi allegoria. Kurdinkielisissä ilmauksissa on seitsemän idiomia, seitsemän metaforaa, neljä vertausta, yksi paraabeli ja kolme alle-

goriaa. Persiankieliset ilmaukset koostuvat 10 idiomista, 16 metaforasta, seitsemästä vertauksesta, kahdesta paraabelista ja neljästä allegoriasta.

Yllä kuvatun taulukon avulla fraasien rakenteet ja kielikuvat eroavat toisistaan. Ilmausten rakenteita ei voi yksinkertaisesti luokitella, koska ne eivät täytä yleensä täsmällistä kriteeriä. Vaikka yllä oleva taulukko selkeyttää ilmausten muodollista analyysia, ilmausten kirjallisuusrakenteiden tunnistaminen ei ole kovin yksiselitteistä. Ilmausten kirjallisuusrakenteita ja ominaisuuksia voidaan tarkastella vain erottamalla niiden kirjaimellisia ja ei kirjaimellisia merkityksiä (Parkkinen 2013, 13). Esimerkiksi pahuutta kuvaava idiomaattinen ilmaus ”*koiran veri on pahaenteinen*” mainitsee koiran verta, joka ennustaa paha tapahtuvaa. Ilmauksen muoto voi olla sekä idiomi että metafora.

Tämän luokittelun jälkeen aineistoon jää paljon eläinilmauksia, jotka eivät sovi yllä kuvattuun taulukkoon. Kaikkia luokitteluun ulkopuolelle jääneet eläinilmaukset luokittelun sananlaskuiksi. Sananlaskuilla tarkoitetaan fraseologisia ilmauksia, jotka esiintyvät lauseen muodossa ja joissa yhdistetään täysin tai osittain idiomaattisia sanoja ja ei-idiomaattisia sanoja. Sananlaskujen käyttö on vakiintunut tiettyyn muotoon ja niitä voi käyttää monessa tilanteessa. (Parkkinen 2013, 6.)

Seuraavaan taulukkoon olen luokitellut aineistossani olevat eläinilmaukset, joita ei voitu rakenteellisesti sijoittaa yllä kuvattuun taulukkoon. Niille on laadittu omaa sananlasku taulukko. 115:sta eläinfraasista 28 on sananlaskuja.

TAULUKKO 6. Sananlaskuun kuuluvat eläinfraasit

	suomi	kurdi	persia
aasi		<p><i>Aasi ei lähde lastin alle, lastia on viettävä aasin luo.</i></p> <p><i>Sittoa kiinni muiden aasi omalla köydellä.</i></p>	<p><i>Viedä omaa aasia sillan yli.</i></p> <p><i>Lukea Yasinia (Koraanin suuran nimi) aasin korvaan.</i></p> <p><i>Ruoskalla ei aasia saa muuttumaan hevoseksi.</i></p>

kissa	<p><i>Kuka se kissan hännän nostaa, jollei kissa itse.</i></p> <p><i>Hän ajattelee kissaansa, joka putoaa aina jaloilleen.</i></p> <p><i>Myöhäistä hiiren haukotella, kun on jo kissan suussa.</i></p>		<p><i>Jos kosketatkin piiskaa, kissavaras karkaa.</i></p> <p><i>Dizin (kattila) kansi on auki missä on kissan häpeä?</i></p>
koira	<p><i>Ei haukkuva koira koskaan pure.</i></p> <p><i>Ei koira perään hauku.</i></p> <p><i>Ei ole koiraa karvoihin katsomista.</i></p> <p><i>Koira on ihmisen paras ystävä.</i></p>	<p><i>Kun on epäonnenpäiväsi, oma vahtikoirasikin haukkuu sinua.</i></p> <p><i>Petokoiraa ja solvaava naista pitää pelätä.</i></p> <p><i>Jos kosketatkin piiskaa, koiravaras karkaa.</i></p>	<p><i>Meri ei tule likaiseksi koiran kuonolla.</i></p> <p><i>Koiralta kysyttiin miksi vanhenit, vastasi: turhaan juoksemisesta.</i></p> <p><i>Koira on koira vaikka kaulassa olisi kultainen kaulapanta.</i></p> <p><i>Koira ei väkisin voi viedä metsästä-mään.</i></p> <p><i>Koira käveli seinän varjossa, luuli sitä omaksi varjoksi.</i></p> <p><i>Kun koiran vatsa on täynnä, siitä tulee hillitsemätön.</i></p>
käärme		<p><i>Se jota käärme on purrut, pelkkää lehtien suhinaakin.</i></p>	<p><i>Se jota käärme on purrut, pelkkää nuoranpätkääkin.</i></p>
susi		<p><i>Kun susi vanhenee, koirat pilkka sitä.</i></p> <p><i>Susi ja lammas juovat vettä samasta paikasta.</i></p>	<p><i>Susi ja lammas juovat vettä samasta paikasta.</i></p>

6.2 Eläinfraasien symboliset merkitykset ja aineiston sisällöllinen analyysi

Tässä osiossa käsittelen tutkimusaineistossani olevien eläinten nimiin liittyviä symbolisia merkityksiä ja niiden semanttisia ilmauksia. Fraasien sisällöllisessä analyysissä keskityn niiden kuvakielen rakenteeseen, jolloin niiden monimerkityksiset piirteet tulevat ymmärrettävämmiksi. Analyysin avulla kiinnitän huomion seikkoihin, jotka ovat merkittäviä aineiston semanttisen kokonaistulkinnan kannalta.

6.2.1 Symboli

Symboli on aina sana tai ilmaus, jolla tarkoitetaan tiettyä asiaa, joka taas viittaa toiseen asiaan. Symboli on useimmiten kielellinen merkki, joka rakentuu siten, että konkreettinen esine tai olento viittaa abstraktiin ominaisuuteen. Symbolin kirjaimellisen merkityksen takana on kätkeyty toinen merkitys. Symbolin merkitystä ei tarvitse tulkita, vaan sitä ymmärretään tietyn kulttuurin ja tavan pohjalta. (Kainulainen 2007, 191–207.) Symbolin merkitys on aina kaksitasoinen. Symboli on useimmiten tekstin keskeinen asia, joka herättää huomiota. Symbolien merkitykset ovat vakiintuneet ja lukija, joka tuntee vakiintuneita kulttuurisia ilmaisutapoja, tunnistaa symboleja tekstissä. (Kainulainen, Kesonen, Lummaa 2007, 194–200.)

Symbolissa käytetään merkkejä tai sanaa viestin välittämiseen. Ihmisten elämä on yhteydessä eläinsymboliikkaan. Kautta historian on käytetty eläinsymboliikkaa. Jopa sumerilaisten nuolenpääkirjoituksista noin 2000 eKr. on löydetty eläinsatuja. Eläimet toimivat kuin ihmiset ja niiden ominaisuuksien kautta lapsia on opetettu. Suosituimmat eläimet suomalaisissa saduissa ovat kettu, karhu, susi, jänis, hevonen, kissa, pässi, koira, hiiri ja sika (Virtanen 1999, 63.)

Iranilaisessa, kreikkalaisessa, egyptiläisessä ja kiinalaisessa mytologiassa, feniiks on pyhälintu, joka useimmissa kulttuurissa symboloi kuolemattomuutta ja uudeksi syntymistä (Iranin mytologia 2010). Suomalaisessa kulttuurissa esimerkiksi joutsen on sielun, kuolemattomuuden ja tavoittamattomien ideoiden symboli (Kainulainen, Kesonen, Lummaa 2007, 194).

6.2.2 Eläinfraasien symboliset merkitykset

Aasi (*Equus asinus asinus*):

Aasia pidetään monissa kulttuurissa tyhmyyden, nöyryyden, kärsivällisyyden, itsepäisyyden, rauhan ja seksuaalisuuden symbolina (Incredible art, i.a). Aasiin liitetään useissa kulttuurissa usein typeryyden, yksinkertaisuuden ja itsepäisyyden merkityksiä. Aasi myös edustaa halpaa ja halveksittua, koska aasia on aina halveksittu. Aasi ei aina merkitse samaa asiaa, merkityksen täytyy katsoa sen asemasta kontekstissa (Salin 2013, 166).

Aasi on ruumiillisuuden ja seksuaalisuuden symboli antiikin kirjallisuudessa ja kuistillisissa legendoissa. Myös useissa romaaneissa tai elokuvissa, ihmishahmoa on muutettu aasin hahmoksi, hänen rankaisemisen tarkoituksella esim. vuoden 1996 Pinokkio-elokuva, jossa Pinokkio muuttuu aasiksi.

Aasin luonteenpiirre on itsepäisyys, joten usein peräänantamattomuutta ja itsepäisyyttä liitetään aasiin. Myös sana aasi iranilaisessa kulttuurissa merkitsee isoa tai paljon esimerkiksi sanassa *khärgush/kärweshk*, joka tarkoittaa jänistä, on käytetty sana aasi + korva. Tai henkilö, joka lukee paljon, hänet nimitetään *khärkhaniksi* eli *aasilukijaksi*.

Kissa (*Felis catus*):

Kissaa on pidetty feministisen energian ja mystisen voiman symbolina. Kissaan yleensä liitetään viekkauden, vapauden, halun, itserakkauden, nautinnon, aistillisuuden, intohimon symbolisia merkityksiä. (Incredible art, i.a.) Kissaa pidetään myös älykkäänä ja salakavalina eläimenä (Virtanen 1999, 187). Kissaan suhdataan monissa kulttuurissa tunteikkaasti. Kissa on yleensä hemmoteltu eläin. Kissa on vartioinnin symboli, koska se on tarkkanäköinen ja kuulee hyvin.

Egyptissä kissa on ollut aamunkoiton, musiikin, tanssin ja nautinnon jumalatar. Bast eli kissajumalatar on kuvattu naiseksi, jolla on kissan pää. (Voimaeläin i.a.)

Kissaan on liitetty myös negatiivisia puolia, kuten epäluotettavuus ja nopea kylästys. Ihmistä, joka vaihtaa kavereita hyvin nopeasti, kuvataan kissaksi. Satoja vuosia sitten Euroopassa tapettiin mustia kissoja, koska uskottiin, että yöllä noidot muuttuvat mustiksi kissoiksi. Joissakin vanhoissa kulttuureissa, jos halutaan estää vahingon tapahtumista, pahasta silmästä eli kadehtijan katseesta, silloin sanotaan kissa. (Voimaeläin i.a.)

Koira (Canis lupus familiaris):

Koira on monessa kulttuurissa lojaalisuuden, rehellisyyden, uskollisuuden, valppauden ja opastuksen symboli (Incredible art, i.a). Eläin, jota pidetään saastaisena ja likaisena islamin uskossa, on koira ja tämä käsitys näkyy joissakin persian- ja kurdinkielisissä sanonnoissa, kuten persiankielinen ilmaus ”*Koira on saastainen vaikka se pestään seitsemällä meren vedellä.*” Suomessa koira on rakastettu ja arvostettu kotieläin, melkein perheenjäsen, ja siksi suomalaisten on vaikea ymmärtää useimpia sanontoja koirasta. Koiraan liittyvät ilmaisut kontekstista riippuen voivat tarkoittaa eri semanttista merkitystä, esimerkiksi kulku-rielämää tai vaeltajaa (Nakhavali 2011, 3).

Koiria pidetään luotettavina ja uskollisina. Jos eläin pitää jostakin henkilöstä, sanotaan: ”Koira vaistoa hyvän ihmisen”. Suomalaisten kulttuurissa koira ei ole pelkkä koira, vaan perheenjäsen. Suomalaiset sanovat, että koira on ihmisen paras ystävä, koska se ei arvostele omistajaa, sitä ei tarvitse pelätä ja sitä voi lähestyä helposti. Uskotaan myös, että koira kuvastaa omistajansa persoonallisuutta. (Virtanen 1999, 187.)

Käärme (Serpentes):

Käärme on älykkyyden, terävyyden, muunnoksen, elämän, kuoleman, uudessytymisen ja hedelmällisyyden symboli (Incredible art, i.a.). Käärme on hyvin tärkeä eläin monissa kansanperinteissä. Käärmeestä on puhuttu ja kirjoitettu

paljon. Käärme on ollut sekä viisauden että pahuuden symboli. Monissa Lähi-idän uskonnoissa käärme edustaa jumalatarta. Aatamin ja Eevan myytti myös kertoo siitä miten käärme houkuttelee Eeva syömään pyhästä hedelmäpuusta. (Stone 1979, 99–198.)

Merlin Stone käsittelee kirjassaan *When God Was a Woman* uskon historiaa naisnäkökulmasta. Stonen mukaan raamatullisissa, heprealaisissa, islamilaisissa ja indoeurooppalaisissa kulttuureissa, käärme on myyttinen eläin. Käärmettä on pidetty jumalallisten neuvojen symbolina, väärän neuvon antajana ja pahan alkulähteenä (Stone 1979, 99–198.). Hindulaisuuden uskonnossa esiintyy monta jumalaa ja heidän jumaliensa kuvissa käärme edustaa saatanan luomaa uskontoa. (Arias 2010.)

Käärme, joka on kiertynyt sauvan ympärille, on lääketieteen vertauskuva. Se viittaa muinaiskreikan lääkintätaidon ja parantamisen jumalaan Asklepiokseen. Käärmeen nahanluonti symboloi uudelleen syntymistä ja voimien palaamista (Tieteen kuvalehti 2010).

Susi (*Canis lupus*):

Susia on pelätty ja vihattu monessa kansan perinteessä ja siihen on suhtauduttu vihamielisesti. Negatiivisen suhtautuisen merkit susia kohtaan näkyvät kansan taruissa ja sanonnoissa. Esimerkiksi paha ihmistä, joka teeskentelee hyvää, kutsutaan *sudeksi lampaan vaatteessa*. *Nälkäinen susi* kuvaa henkilöä, joka on julma ja sillä ei ole myötätuntoa ketään kohtaan. Susi on menestymisen, sitkeyden, opettajan, opastuksen, ajatteluun, uskollisuuden ja vakavuuden symboli. (Incredible art, i.a.) Susi on pyhä eläin turkkilaisten ja mongolilaisten keskuudessa. Suden pyhyys turkkilaisten keskuudessa juontaa juurensa muinaisista mystisistä taruista. Jopa veistäjät ovat tehneet patsaita siitä. Legendan mukaan kerran viholliset hyökkäsivät turkkilaisten maahan ja taistelussa kaikki turkkilaiset kuolivat. Viimeinen eloonjäänyt oli kymmenenvuotias poika, joka oli haavoittunut ja pelastui suden avulla. Legendan mukaan susi hoiti pojan haavoja ja hän parantui. Sen jälkeen uusi turkkilainen sukupolvi syntyi pelastuneen

pojan ja susi naaran avioitumisesta. Seuraava sukupolvi perusti suuren imperiumin nimellä "Gook Turk" tai "taivaansiniset turkit". (Mayanali 2011.)

6.2.3 Aineiston sisällöllinen analyysi

Fraasit ovat osa kielen ulottuvuuksista. Kielitieteilijät ovat tutkineet kielten fonologisia, leksikaalisia, syntaktisia ja semanttisia piirteitä, jotta kielten monimutkaisuudet ymmärretään helpommin. Sanonnassa sen yhteinen rakenne sovelletaan tiettyyn tapaukseen, jossa sanonta käytetään. (Zolfaqari 2009, 25.) Esimerkiksi sanontaa "kärpäsestä tuli härkänen" verrataan tilanteeseen, jossa hyvin pieni ja arvoton asia muuttuu hyvin isoksi ja vakavaksi asiaksi.

Tutkimusaineistoni sisällöllisessä analyysissä yritän ensin suunnata aineistoani teoreettisesti eli tarkastelen ilmausten sisällöt siitä näkökulmalta, että millaisia kielikuvia on käytetty tutkimusaineistoni fraaseissa, yhdistelen niiden suhteet teoreettiseen osaan ja vertaan niiden eläinten nimien keskeiset piirteet suomalaisissa ja kurdi- sekä persialaisessa kulttuureissa. Idiomaattisilmausten sisällön merkitykset löydän erottamalla ilmausten semanttiset merkitykset kirjaimellisesta merkityksestä.

6.2.3.1 Aasi-ilmaisuuksiin liittyvät semanttiset piirteet

Aasilla voi olla erilaisia semanttisia merkityksiä eri kielissä ja kulttuureissa kontekstista riippuen.

a. tyhmyys

Tyhmä kuin aasi. (suomi)

Olla kuin aasi. (kurdi/persia)

"وه کوو که ر"، "مثل خر"

On syönyt aasin aivot. (persia)

مغز خر خورده .

Aasin pyhiinvaellus Mekkaan ei tee siitä Hadjia (Mekkan vaellusmatkalla käynyt henkilö). (kurdi)

که ر به چورنه حه ج نابیته حاجی

Aasin matka Bagdadiin ei tee siitä muulia. (kurdi)

که ر به چوونه به غدایه نابیته ئیستر

Ruoskalla ei aasia saa muuttumaan hevoseksi. (persia)

خر با چوب و سیخونک قاطر همیشه.

Vaikka Jeesuksen aasi viedään Mekkaan, kun se palaa se on vielä aasi.
(persia)

خر عیسی گرش به مکه برند, چون بیاید هنوز خر باشد.

Lukea Yasinin (koraanin suura) aasin korvaan. (persia)

یاسین تو گوش خر خوردن

Lukeva aasi. (persia)

خرخوان

Hän on aasi. (kurdi)

که ره

Aasi ilman häntää ja karvaa. (persia)

خر بی یال و دم

b. jääräpäisyys

Aasi ja lehmä eivät tottele ilman märkää keppeä. (persia)

گر نبودى چوب تر، فرمان نبردى گاو و خر

Tulla alas saatanan aasilta. (persia)

از خر شیطان پیاده شدن

Hän ratsastaa omalla aasillaan. (kurdi)

هه ر له سه ر که ری خویه تی

c. ajatella omaa etuaan

Viedä omaa aasia sillan yli. (persia)

خر خود را از پل گذرانندن .

d. hyväksikäyttö

Sitoo muiden aasi kiinni omalla köydellä. (kurdi)

که ری خه لکی به گووریسی خوی ده به ستینه وه .

Siitä on tullut jokaisen aasi. (kurdi)

بوتنه که ری بیگاران .

e. arvoton

Kissanristiäiset. (suomi)

f. pulman ratkaisu

Aasi ei lähde lastin alle, lastia on viettävä aasin luo. (kurdi)

که ر نایه ته بن باری ، ده بی باری بیه به کن که ری

Vaikka putoaisi aasilta, satulalta ei putoa. (kurdi)

له که ریش بکه وئی، له کوورتانی ناکه وئی

g. vaikea työ

Aasin vetäminen pois mudasta. (kurdi)

که ر له قورئی هینانه ده ر

h. helppo työ

Aasinsilta. (suomi)

i. toivo

Aasi pysyy hengissä kevääseen saakka, kaupungista tilataan sinulle satulaa. (kurdi)

که ره مه مره به هاره، کوورتانت یو دی له شاری.

j. kuolema

Putoa aasilta. (persia)

از خر افتادن

k. onnistuminen

Ratsastaa omalla aasillaan. (persia)

بر خر خود سوار شدن

l. avuton

Aasin jääminen mutaan. (persia)

خر به گل ماندن

m. uskollisuus

Uskollinen kuin aasi. (suomi)

6.2.3.2 Kissailmaisuun liittyvät semanttiset piirteet

a. selviytymiskyky

Hän ajattelee kissaansa, joka putoaa aina jaloilleen. (suomi)

b. pitkä elämä

Kissalla on yhdeksän henkeä. (suomi)

Kissalla on seitsemän henkeä. (kurdi)

پشیله حه وت جیانی هه به .

Kissalla on seitsemän henkeä. (persia)

گربه هفت جان دارد.

c. onnellisuus

Kissan elämä. (suomi)

Hänellä on kissan päivät. (suomi)

d. kärsimätön

On kuin kissa pistoksissa. (suomi)

Innostunut on kuin kissa pistoksissa. (suomi)

e. epävarma

Kiertää kuin kissa kuumaa puuroa. (suomi)

f. arvoton

Mustan (sokean) kissan rukoilulla ei sada. (persia)

به دعای گربه سیاه (کورده) بارون نمیاد.

g. syyllinen

Jos kosketatkin piiskaa, kissavaras karkaa. (persia)

دست را که به چوب ببری، گربه دزده فرار میکند.

h. vihollinen

Ovat kuin kissa ja hiiri. (kurdi)

وه ک مشکوو پشیله بین

Ovat kuin koira ja kissa. (persia)

مثل سگ و گربه

He ovat kuin kissa ja koira. (suomi)

i. toimia oikeassa hetkessä

Kissa tulee lopettaa Hejlen (hääparin huone) edessä välittömästi. (persia)

Myöhäistä hiiren haukotella, kun on jo kissan suussa. (suomi)

j. pettäminen

Kissa sylissä. (persia)

گربه در بغل داشتن

k. kiittämätön

Kiittämätön kissa. (kurdi)

پشیله ی بی سغه ت

l. itsekäs

Itsekäs kuin kissa. (suomi)

Kuka se kissan hännän nostaa, jollei kissa itse. (suomi)

m. häpeä

Häpeää kuin kissa varjoaan. (suomi)

n. siitä ei seuraa hyvää

Panna kissa makkaran vahdiksi. (suomi)

o. sosiaalinen

Hänellä on ystäviä kuin Vätkkilässä kissoja. (suomi)

p. tarttua asiaan

Nostaa kissa pöydälle. (suomi)

q. häpeämättömyys

Dizin (kattila) kansi on auki missä on kissan häpeä? (persia)

در دیزی باز است حیای گربه کجاست!

6.2.3.3 Koirailmaisuuun liittyvät semanttiset piirteet

Islamissa joitakin eläimiä kuten sikaa ja koira pidetään saasteisena. Koiralla voi olla monta semanttista merkitystä.

a. arvoton

Kuollut leijona on parempi kuin elävä koira. (persia)

شیر مرده به از سگ زنده

Koira on koira vaikka kaulassa on kultainen kaulapanta. (persia)

سگ با قلاده زرین هم سگ است .

Välitä jostakusta koiraa vähemmän. (persia) محل سگ هم به کسی نگذاشتن.

Karavaani kulkee ja koirat haukkuu. (suomi)

Ei aasin sanoilla, sataa ohraa, karavaani kulkee ja koira haukkuu. (kurdi)

به قسه ی که ری جو ناباری، کاروان ده روا سه گ ده وه ری.

b. pahuus

Koiran veri on pahaenteinen. (persia) خون سگ شوم است.

c. saasteinen

Koiran kuonolla, meri ei tule likaiseksi. (persia) کی شود دریا بیوز سگ نجس.

d. vihollisuus

Pureva koiran on parempi olla ystäväsi. (persia) سگ گزنده همان به که آشنا باشد.

e. julmuus

Älä astu koiran hännälle. (persia) پا رو دم سگ نزار.

petokoiraa ja solvaava naista pitää pelätä. (kurdi) له سه گی در و ژنی دم شر بترسه.

f. lojaalisuus

Kiitollinen koira on parempi kuin kiittämätön mies. (persia)

سگ حق شناس به از آدم ناسپاس.

Uskollisuutta pitäisi oppia koirasta. (persia)

وفاداری را باید از سگ آموخت.

Koira on uskollinen, mutta nainen ei! (persia)

سگ وفا دارد، ندارد زن وفا.

Koira on ihmisen paras ystävä. (suomi)

g. kiittämätön

Koira on luun ystävä. (persia) سگ رفیق استخوان است.

Kun koiran vatsa on täynnä, siitä tulee hillitön. (persia) سگ سیر سرکش است.

Kun on epäonnenpäiväsi, jopa oma vahtikoiras haukkuu sinua. (kurdi)

نه گه ر نه هاتیت هات، سه گی ده رگات پییت ده وه ری.

h. vaeltava

Koirasta kysyttiin miksi vanhenit, vastasi: turhaan juoksemisesta. (persia)

به سگ گفتند چرا پیر شدی گفت: بسکه هرزه دویدم.

Hän on kuin koira, joka polttanut jalkansa. (kurdi)

ده له ی سه ی پی سووتاه.

i. haukkuva, vihainen

Koiran suu on aina auki. (persia)

دهن سگ همیشه بازه

Hänen kasvonsa muuttuivat kuin koiralla. (persia)

روی سگش بالا اومده

j. tottelematon

Koira ei väkisin voi viedä metsästyksen. (persia)

سگ را به زور به شکار نتوان برد.

k. onneton

Koiran elämä. (persia)

زندگی سگی!

Koiran ilma. (suomi)

Koiran kuolema. (kurdi)

سه گه مه رگی!

l. kovahenkisyys

Hänellä on seitsemän henkeä kuin koiralla. (persia) مثل سگ هفت جان دارد.

m. selvitä helposti

Hän pääsee kuin koira veräjältä. (suomi)

n. hullu

Koira käveli seinän varjossa, luuli sitä omaksi varjoksi. (persia)

o. ihmetellä

Hämällään kuin koira aidalla, häntä raossa. (suomi)

سگ در سایه دیوار راه می رفت گمان می کرد سایه خود اوست.

p. epäilyttävä

Juttuun on koira hauduttuna. (suomi)

q. syyllinen

Jos kosketatkin piiskaa, koiravaras karkaa. (kurdi)

6.2.3.4 Käärmeilmaisuuun liittyvät semanttiset piirteet

Käärmeellä kuvatut fraasit myös merkitsevät eri asioita eri kulttuureissa. Käärmeen viekas piirre juontaa juurensa uskonnosta, esimerkiksi raamatusta tai kooraanista, ”viekas paratiisikäärme”. Iranilaisessa kulttuurissa käärme symboloi pahuutta ja vastenmielisyyttä. Kurdin- ja persiankielisessä käärme-ilmaisussa ”*hyvillä sanoilla käärmeikin tulee ulos pesästänsä*”

مار به زمانی خوش له کونی دیته ده ری. با زبان خوش مار را می توان از سوراخ بیرون آورد.

viitataan käärmeen pahuuteen. Sananlaskun viesti sisältää kutsun rauhaan ja sovintoon.

a. pelokkuus

Se jota käärme on purrut, pelkkää lehtien suhinaakin. (kurdi)

ماران گاز له خشه ی تالوی ده ره ویتنه وه.

Se jota käärme on purrut, pelkää nuoranpätkeäkin. (persia)

مار گزیده از ریسمان سیاه و سفید می ترسد.

b. viekkaus

käärme, jolla on kivat raidat ja pilkut. (persia, kurdi)

مار خوش خط و خال. وه کو ماری خوش خه ت و خاله.

c. uudestisyntyminen

Hän on syönyt niin paljon käärmettä, että siitä on tullut kyykkäärme. (persia)

آنقدر مار خورده تا افعی شده.

d. houkuttelu

Hyvillä sanoilla käärmeikin tulee ulos pesästänsä. (kurdi, persia)

با زبان خوش مار را می توان از سوراخ بیرون آورد. . مار به زمانی خوش له کونی دیته ده ری

e. pahuus

Käärmeenpesä.(suomi)

Ilkeä kuin käärme. (suomi)

f. vaarallinen

Käärme ei pure nukkuvaa. (persia)

مار خفته را نمی زند.

Käärmeen kasvattaminen hihaan. (persia)

مار در آستین پروراندن.

g. kovahenkinen

Käärme ei kuole, kunnes se näkee oman tähden. (kurdi)

مار هه تا نه ستیره ی خوی نه بینئ نامری.

h. paikka, joka on täynnä

Kuin käärme ja muurahainen.

i. kostonhimoinen

Kuin haavoittunut käärme. (persia)

مثل مار زخم خورده

Ilkeä kuin käärme. (suomi)

6.2.3.5 Susi-ilmaisuuun liittyvät semanttiset piirteet

a. kaksinaamaisuus

Susi lampaan vaatteissa. (suomi, kurdi, persia)

گرگ در لباس میش. گورگه و ده پنیستی مه ری دایه.

Valehtelee kuin susi. (suomi)

b. epäluotettavuus

Suden katumus on hänen kuolema. (persia)

تویه گرگ مرگ است.

Ihminen on ihmiselle susi. (suomi)

Pistä susi lammasten vartijaksi. (suomi, persia)

گوسفند را به گرگ سپردن .

Valehtelee kuin susi. (suomi)

c. kokenut

Susi, joka on nähnyt sadetta. (kurdi ja persia)

گورگی باران دیده. گرگ باران دیده .

Kun susi vanhenee, koirat pilkka sitä. (kurdi)

گورگ نه گه ر پیر بوو، ده بیتنه مه سخه ره ی سه گی.

Kun susi vanhenee, siitä tulee sakaalin tanssija. (persia)

گرگ که پیر شد، رقااص شغال می شود.

d. julmuus

kuin susi. (persia)

مثل گرگ

kuin petosusi. (kurdi)

گورگی دره

e. rauha

Susi ja lampaat juovat yhdessä vettä. (kurdi)

گورگو مه ر بیکه وه ناوی ده خونه وه.

f. ahneus

Sudella on aina nälkä. (persia)

گرگ همیشه گرسنه است

g. vikkelyys

Kuristaa sutta. (kurdi)

گورگی ده خنکینی

h. vaara

Tuli suden suusta ulos. (kurdi)

له زاری گورگی هاته وه ده ری.

Eri kulttuureissa konnotaatiot eli sivumerkitykset voivat tulla eläinten ulkonäöstä. Eri kulttuureissa eläimiin liitetään ominaisuuksia, jotka ovat inhimillisiä. Näitä ovat esimerkiksi viekkaus, kiltteys, rohkeus, uskovaisuus, pahuus jne. Sanojen merkitykset voivat muuttua ajan myötä. Syyt merkityksen muutokseen voivat olla sosiaalisia ja psykologisia nimityksiä, jolloin sanat voivat menettää alkupe-
räisen merkityksensä. Sosiaaliset syyt ovat ympäristö, kulttuuri ja elintavat ja psykologiset syyt ovat tunnerektiöt ja tabuasiat. (Oksanen 2007, 10–13.)

Seuraavat taulukot tarkastelevat tutkimuksessa käytettyjen eläinten perus- ja sivumerkitykset suomalaisessa ja iranilaisessa kulttuurissa. Tutkimuksen lopussa on esitelty myös käytettyjen eläinten nimet suomeksi, kurdiksi ja persiaksi. (ks. liite 1).

Aasi

perusmerkitys	sivumerkitys
neljäjalkainen, pitkät korvat, suhteellisen vahva, taakan kantaja	tyhmyys, nöyryys, kiltteys, hyödytön, naurattava, itsepäisyys, kärsivällisyys, typerys

Kissa

perusmerkitys	sivumerkitys
ääneton, tarkka näkö, utelias ja leikkilinen.	valpas, älykäs, salaperäinen, salamyhkäinen, epäluotettava, ketterä ja varastaminen

Koira

perusmerkitys	sivumerkitys
vahva hajuaisti, leikkisä, älykäs, aggressiivinen, haukkuva, likainen, seuraava hakeva	uskollinen, ystävällinen, saasteinen, arvoton, julma, häpeämätön, kiittämätön, vaeltava, onneton, hulluus, tottelematon

Käärme

perusmerkitys	sivumerkitys
laiska, tyyni ja mukavuudenhaluinen, kaksiahaarainen kieli, kaunisnahkainen, vaarallinen, nopeasti liikkuva	älykkyys, terävyys, kavala, notkea, uudelleen syntyminen, julmuus, oveluus, epäluotettavuus, tarkkuus, uudistuminen, kaksinaamaisuus ja veto-voima

Susi

perusmerkitys	sivumerkitys
peto ja laumaeläin, liikkuu aina, ulvoo täysikuulla, nuolee huulia kun on kiinnostunut toisesta, fiksu	pahuus, julmuus, pitkäjänteisyys, menestys, peloton, aggressiivinen, tyhmä, kokenut

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Eläinfraasien kokoaminen ja niiden kirjoittaminen oli opinnäytteeni ensimmäinen vaihe. Tämän jälkeen käänsin kurdin- ja persiankieliset eläinfraasit suomeksi, mikä sinänsä on vaatinut paljon miettimistä ja tutkimista. Lopussa käsittelin uudelleen kaikki kirjoittamiani sananlaskuja ja fraaseja. Oli mielenkiintoista nähdä kokoamani tekstiä niin, että onnistuin keräämään paljon hauskoja ja merkittäviä tekstejä kielen kannalta.

Fraasien vertaaminen - sitä paitsi että se on hyödyllinen väline ymmärtää kulttuurin yhteisiä piirteitä - myös paljastaa kulttuurisia eroja. Fraasien tunteminen hyödyttää sekä kääntäjiä että tulkkeja. Vaikka kääntäjä, toisin kuin tulkki, voi etsiä rauhassa sopivan vastineen kohdekielestä, se ei sellaisenaan tuo helpotusta kääntäjille, jos hän ei tunne tarpeeksi kohdekielen kulttuuria ja vertauksia.

Tulkki, joka tuntee fraasit, tuntee työkielensä kulttuurin. Kulttuurin tunteminen on osaa tulkin ammattitaitoa. Fraasien tunteminen korostaa tulkin ammattitaitoa ja hänen taitoaan kielen ja kulttuurin hallitsemisessa. Tulkillla on kaksi tärkeää tehtävää tulkkauksprosessissa, ja ne ovat kielellisen ja kulttuurisen viestin välittäminen.

Tutkimukseni avulla selvitin, miten eri kulttuuristen ihmisten sanonnat kantavat sisällään suhtautumistaan eri eläimiin ja miten erikielisten sanonnat tarkoitukseltaan tai käyttötilanteiltaan voivat olla samanlaisia tai erilaisia. Tutkimukseni osoittaa, että fraseologisten ilmausten analysointi ja tulkinta on monimerkityksistä ja monella tavalla mahdollista. Tutkimukseni osoitti, että eläinfraaseissa piileviä kulttuurisia asioita ja niiden merkityksiä voi ymmärtää purkamalla fraasien rakenteita ja tutustumalla kulttuurin suhtautumista eläimiin.

Fraasien tarkoitukset ovat riippuvaisia tilanteista, ja niitä tulkitaan tilanteen mukaan. Fraaseilla voi olla konnotatiivisia eroja eri kulttuureissa, vaikka niiden sanastollinen koostumus olisikin sama. Esimerkiksi ilmaus ”ratsastaa omalla aasilla” kurdikulttuurissa tarkoittaa jääräpäisyyttä, kun taas sanastollisesta koostu-

muksestaan täysin samanlainen ilmaus ”ratsastaa omalla aasilla” kuvaa onnistumista persian kulttuurissa. Monissa tapauksissa sama eläin voi kantaa samaa sivumerkitystä eli konnotaatiota eri kulttuurissa sen lisäksi, että niiden peruserkitys- ja -tarkoite ovat samat.

Tutkimukseni analyysi osoitti, että eläinten roolit ihmisten keskuudessa ovat vaikuttaneet niiden nimien käyttöön. Eläimiä on koettu sekä positiiviseksi että negatiiviseksi elukoiksi. Suhtautuminen eläintä kohtaan monissa kulttuureissa voi olla kahtalainen. Eläintä samalla kun vihataan, sitä arvostetaankin. Esim. susi voi olla hyvin vihattu tai arvostettu. *Vanha susi* on ilmaus, joka kuvaa fiksumaa ihmistä tai poliitikkoa, jolla on paljon kokemusta. Toisaalta susi-ilmaus voi kuvata armostonta ja pahaa ihmistä, kuten sanonnassa *susi lampaiden vaatteissa*. Tutkimukseni osoitti, että vaikka Iranilaisista kielistä kurdin kieli ja persian kieli ovat sama kielisuku, niiden kulttuuri ei myöskään eroa toisistaan paljon, mutta suhtautuminen eri eläimiin on erilainen. Toisaalta vaikka suomalainen kulttuuri suurelta osin poikkeaa iranilaisesta kulttuurista, niissä on paljon kulttuuri yhtäläisyyksiäkin.

Mielenkiintoista on se, että jotkut eläimet herättävät itsestään positiivisen konnotaation toisessa kielessä, mutta sama eläin tuo hyvin negatiivisen tunteen toisessa kulttuurissa. Esimerkiksi koira suomalaisessa kulttuurissa on suosittu eläin, mutta koira kurdi- tai persialaisessa kulttuurissa tarkoittaa itsestään kielteistä konnotaatiota. Suomalainen sanonta *koiranilma* on ilmaus, joka kuvaa koiran kurjaa oloa. Iranilaisissa kulttuurissa koiran kurjaa oloa kuvaillaan eri sanoilla. Kurdin kielessä se on *koirankuolema* (sägä märgi) ja persiankielessä sitä sanotaan *koiranelämäksi* (zendegi-e-sägi). Aasi kuvaa tosi helppoa työtä suomalaisessa kulttuurissa, mutta kurdin kulttuurissa aasi voi kuvata hyvin vaikeata työtä. Esimerkiksi suomalainen sanonta ”*aasinsilta*” ja kurdinkielinen sanonta ”*aasin vetäminen pois mudasta*”, molemmat merkitsevät ongelman ratkaisua, mutta ne kuvaavat asiaa eri näkökulmasta. Sanonta *kissalla on seitsemän henkeä* kuvaa sitkeää ihmistä, joka selviää monista vaikeista tilanteista. Kissalla voi olla yhdeksänkin elämää toisessa kulttuurissa ja nämä lukutavat ovat kulttuurisidonnaisia, sillä käyttöyhteys on kytketty elämänpiiriin.

Joillakin fraaseilla on takanaan omaperäinen tarina, joka ei avaudu kuulijalle. Tarinan alkuperää on joskus vaikea selvittää tai sen alkuperäinen idea on saatanut muuttua kokonaan. Sanonta, *kissaa pitää tappaa hääyönä*, pitää takanaan tarinan. Siinä ennen muinoin oli eräs pahantuulinen tyttö, jonka kanssa kukaan mies ei uskaltanut mennä naimisiin. Kerran mies päätti naida pahantuulisen tytön ja otti hänet vaimokseen. Hän mestasi hääyönä kissan hääparin hejlen (häähuone) ja morsiamen silmien edessä, koska halusi näyttää morsiamelle omaa rohkeuttaan ja pelottavaa puoltaan. Iranilaisessa vanhassa kulttuurissa vaimon täytyi totella miestä ja se onnistuisi paremmin, jos nainen pelkäsi miestä. Myöhemmin mies kuoli ja nainen meni uudestaan naimisiin. Naisen toinen mies ei pärjännyt vaimolle ja oli kuullut tarinan vaimon entisen miehen ja kissan tappamisesta. Niin hänkin päätti tehdä saman asian näyttääkseen omaa auktoriteettiaan. Hän juoksi kissan perään, otti sen kiinni ja sen tappamisen jälkeen vei kissan ruumiin vaimolle nähtäväksi. Miehen rohkeusesitys ei onnistunut, vaan naista se nauratti, joten sanoi miehelle, että kissaa pitää tappaa hääyönä. (Alidust Abarqui 2004, 16.)

Analysoin työssäni 115 suomen-, kurdin- ja persiankielistä eläinfraasia. Tutkimukseni osoittaa, että suomen-, kurdin- ja persian eläinfraasit voivat olla joko samanlaisia ja osittain samanlaisia tai täysin erilaisia. Osittain samanlaisissa ilmauksissa on käytetty eri eläin nimeä tai lausekkeen verbi tai adjektiivi on eri. Täysin erilaiset eläinilmaukset ovat kummassakin kielessä erilaiset. Tutkimukseni selvitti, että suomenkielessä kissa (13 kissa-ilmausta), kurdinkielessä aasi (kymmenen aasi-ilmausta) ja persiankielessä koira ja aasi (20 koirailmausta ja 13 aasi-ilmausta) ovat käytetyimmät eläinnimet fraaseissa.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2007. Ikkunoita tutkimus-metodeihin, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: WS Bookwell Oy.
- Alidust Abarqui, Abolfazl 2004. Payegah- e ettelaresaniye Hawza. Viitattu 12.4.2014
<http://www.hawzah.net/fa/magazine/magart/114/4681/37985>.
- Anwari, Hasan 2004. Farhang-e-ruz- e- sokhan. Teheran: Sokhan.
- Arias, Toni 2010. Uskonnot - La Verdad Universal. Mikä uskonto on oikea? Voiko jonkun uskonnon kautta löytää Jumalan/jumalia tai kuolemanjälkeisen elämän? Viitattu 30.6.2014
<http://www.laverdaduniversal.org/uskonnot.html>.
- Cowie, Anthony P. 1998. Phraseology: theory, analysis and applications. Oxford: Clarendon.
- Dekhoda, Ali Akbar 1363 (1993). Amsal-o-Hekam- e-farsi. Teheran: Sepehr.
- Encyclopaedia Islamica, i.a. Bonyad- e- daeratolmaaref-e-eslami. Viitattu 20.06.2014
<http://www.encyclopaediaislamica.com/madkhal2.php?sid=3864>.
- Energiakeskus Indigo i.a. Intiaanien voimaeläimet. Uutiskirje. Viitattu 1.7.2014
<http://www.energiakeskus.com/energiasivut/symboliikka/unisymbolit-3.php>.
- Fiedler, Sabine 2008. Phraseologismen in J.D. Sallingers Roman Der Fänger in Roggen. Eine übersetzungswissenschaftliche Studie. Teoksessa Carmen Mellado Blanco (toim.): Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Geocities 2011. Analogia. Viitattu 13.9.2014.
<http://www.geocities.ws/evonkeliumi/analogy.html>.
- Gorgani, Abdul Qaher 1994. Asrar-o-lbalagheh. Tehran: Entesharat-e Daneshgah-e-Tehran. Viitattu 16.11.2014
<http://faslhayman.blogfa.com/post-11.aspx>.

- Heinonen, Tarja Riitta 2013. Idiomien leksikaalinen kuvaus kielen käytön ja vaihtelun näkökulmasta. Helsingin yliopisto. Nykykielten laitos. Yleinen kielitiede. Väitöskirja. Viitattu 13.5.2014.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37918/heinonen_vaitoskirja.pdf?sequence=1.
- Helsingin yliopiston museo, i.a. Karhumytologia. Viitattu 12.7.2014.
http://www.museo.helsinki.fi/nayttelyt/vaihtuvat_nayttelyt/Karhun/karhu.htm.
- Ibn Sina, 1991. Resalat-o-ltair. Teheran: Alzahra.
- Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, Johdatus laadulliseen tutkimukseen ja Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.
- Incredible art, i.a. Animal Symbolism in Many Cultures. Viitattu 12.7.2014.
<http://www.incredibleart.org/lessons/middle/animals2.htm>.
- Jamshidian, Elahe 2012. Cultural Connotation of Animals in Translation 12. English Department, University of Isfahan, Isfahan, Iran. (12). Viitattu 14.3.2014. <http://journal-archievs17.webs.com/461-471.pdf>.
- Kemppanen, Hannu 2012. Kotouttaminen ja vieraannuttaminen kääntämisessä. Luento Kotoutuminen ja Vieraannuttaminen 7.11.2012. Diakonia-ammattikorkeakoulu: Oppimateriaalipankki.
- Kivimies, Yrjö 1964. Näinkin voi sanoa. Suomenkielen fraseologia. Helsinki: Tammi.
- Korpela, Jukka 2014. Fraasit – välttämättömyys vai rasite? Nykyajan kielenopas 8.7., 9. Viitattu 11.7.2014
<https://www.cs.tut.fi/~jkorpela/kielenopas/9.2.html>.
- Kortelainen, Ilmari 2006. Niin & näin. Filosofian aikakauslehti. Metaforan tulkin-ta ja imaginaatio. Nro 1. Viitattu 16.6.2014.
<http://netn.fi/sites/netn.fi/files/netn062-19.pdf>
- Kovács, Magdolna 2001. Kieliopillistuminen, analogia ja idiomit: tapauksia unkarin kielestä. XXVII Kielitieteen päivät Oulussa 19-20.5.2000. Oulun yliopisto. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos. Viitattu 16.6.2014. <http://herkules oulu.fi/isbn9514259653/>.
- Krappe, Johanna 2007. Monimerkityksinen metafora. Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen & Karoliina Lummaa (toim.) Lentävä hevonen. Välineitä runo-analyysiin. Tampere: Vastapaino.

- Kristensen, Jaana 1995. Hamletin viisi suomennosta. Tampereen yliopisto. Yleisen kirjallisuustieteen sivulaudaturtyö. Opinnäytetyö. Viitattu 14.07.2014. <http://people.uta.fi/~lijakr/h3.html>.
- Kuusi, Matti 1979. Suomen kansan vertauksia. Vaasa: Vaasa Oy.
- Kuusi, Matti 1990. Vanhan kansan sananlaskuviisaus. Porvoo: WSOY:n graafiset laitokset Juva.
- Lakoff, George 1993. The contemporary theory of metaphor. Metaphor and thought. Cambridge University Press. Viitattu 6.5.2014. <http://terpconnect.umd.edu/~israel/lakoff-ConTheorMetaphor.pdf>.
- Lehtinen, Sakari i.a. Tähtitaivaan tarinoita. Viitattu 6.7.2014 https://www.ursa.fi/fileadmin/ursa2010/kuvat/palvelut/tahtitaivaan_tarinoita.pdf.
- Makkai, Adam 1972. Idiom structure in English. University of Illinois at Chicago circle. Paris: The Hague. Mouton, 23—25.
- Mayanali, Dalgha 2011. Harmaan suden legenda. Azerbayejan yordo. Turk200. Viitattu 12.08.14. www.turk200.blogfa.com/post-37.aspx
- Muikku-Werner, Pirkko 2010. *Olla härillään*, muodon, merkityksen ja käytön vahtelua. Virittäjä 3. verkkoliite.
- Nakhavali, Fakhteh 2011.AC 2011-2829: Contrastive Analysis of Dog Expressions in English and Persian. Mashhad, Iran. Viitattu 17.3.2014. [Contrastive_analysis_of_Dog_expressions_in_English_and_Persian.pdf](http://www.academia.edu/684574/Contrastive_analysis_of_Dog_expressions_in_English_and_Persian.pdf).
- Nenonen, Marja 2002. Idiomit ja leksikko: lausekeidiomien syntaktisia, semanttisia ja morfologisia piirteitä suomen kielessä. Joensuu: Joensuun yliopistopaino. Viitattu 11.6.2014. http://www.academia.edu/684574/Idiomit_ja_leksikko_lausekeidiomien_syntaktisia_semanttisia_ja_morfologisia_piirteita_suomen_kielessa.
- Nezami Ganjavi, 1141-1209. Khosrow o Shirin.
- Nurmi, Timo 2004. Suuri suomenkielen sanakirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Nurmi, Timo; Rekiaro, Ilkka; Rekiaro, Päivi 2009. Uusi suomenkielen sivistys-sanakirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Oksanen, Auli 2007. Karhu, kontio, ohto ja otso. Karhun nimitysten kielellisillä lähteillä. Etymologinen tutkimus. Suomalais-ugrilainen laitos. Helsingin yliopisto. Suomalais-ugrilainen kielentutkimus. Pro gradu –tutkielma. Viitattu 10.07.2014.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19700/karhukon.pdf?sequence=2>.
- Pandi peshinian, Ganjinay weta ba nexasakan. Viitattu 1.9.2014.
<http://srosht.blogfa.com/post-38.aspx>.
- Parkkinen, Riitta 2013. Fraseologismien kääntäminen lasten ja nuortenkirjallisuudessa: aineistona Erich Kästnerin kirjat Emil und die Detektive, Das fliegende Klassenzimmer ja Das doppelte Lottchen sekä niiden suomennokset. Tampere: Kielikäännös ja kirjallisuustieteiden yksikkö. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 23.09.2014.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94652/GRADU1385540078.pdf?sequence=1>
- Qazi, qader Fatahi 1994. Amsal- o Hekam-e- kurdi. Tabriz: Shafaq. Viitattu 17.2.2014.
<http://kurdarshiv.files.wordpress.com/2013/09/d8a7db8cd986-d8acd8a7.pdf>.
- Rahbarian, Mohammadreza 1391. Negahi be naqshe heyvanat dar adabyat e iran. Ketabmah 68. Viitattu 9.2.2014.
<http://www.ketabmah.ir/MagazinePdf/5-32.PDF>.
- Rash Ahmadi, Rasul 2007. Zربولmasalhaye tarbiati kurdi. Farhang- e- mardom- e Iran. (10).
- Ratia, Taina 2007. Runon kuvakielisyyden ulottuvuudet. Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen & Karoliina Lummaa (toim.) Lentävä hevonen: välineitä runoanalyysiin. Tampere: Vastapaino.
- Ronkainen, Suvi; Pehkonen, Leila; Lidblom-Yläne, Sari & Paavilainen, Eija 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOY pro Oy.
- Salahshur, Turaj 2010 (1389). Raheb va mahi. Viitattu 11.07.2014.
<http://carljung.blogfa.com/post-217.aspx>.
- Salimi Bajestani, Hossein 2010. Ashenayi ba tamsil va esteah. Viitattu 25.09.2014. <http://drsalimi.blogfa.com/post-13.aspx>.

- Salin, Sari 2013. Kuka haluaisi olla aasi. Aasi symbolina ja samaistumiskohteena. Helsinki: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. Viitattu 28.6.2014. http://www.elore.fi/arkisto/1_13/salin.pdf.
- Salminen, Anna 2006. minne menet, aika? Suomen kielen konventionaalisten ajanilmausten fraseologista ja semanttis-kognitiivista tarkastelua. Tampere: Suomen kielen pro gradu-tutkielma. Viitattu 23.09.2014. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/93718/gradu01246.pdf?sequence=1>
- Savolainen Erkki, 2001. Finnlectura.fi Verkkokielioppi. Viitattu 20.06.2014. <http://www.finnlectura.fi/verkkosuomi/selityks.htm>.
- Stone, Merlin 1978. When God Was a Women. Mariner Books. Viitattu 31.8.2014. http://pakana.greatnow.com/merlin_stone.htm.
- Sulkala, Helena & Nissilä, Leena 2001. XXVII Kielitieteen päivät Oulussa 19. - 20.5.2000. Oulun yliopisto. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos. Viitattu 16.6.2014. <http://herkules oulu.fi/isbn9514259653/isbn9514259653.pdf>.
- Taheri, Alireza 2012. Noqush "heivan-giah" dar honar- e sasani va taasir- e an bar honar- e eslami va honar- e rumivar- e faranse. Iran, Zahedan. Viitattu 30.08.2014. jjava.ut.ac.ir/pdf_36377_c2020a5f88941920ee614dac..
- Teosofia, i.a. Viitattu 10.7.2014. <http://www.teosofia.net/tuloste.html>.
- Tieteen kuvalehti 2010. Miksi apteekin tunnus on käärme. Viitattu 1.7.2014. <http://tieku.fi/menneisyys/historiatiede/miksi-apteekin-tunnus-on-kaarme>.
- The metropolitan museo of art i.a. Animals in Medieval Art. Viitattu 13.7.2014. http://www.metmuseum.org/toah/hd/best/hd_best.htm.
- Tieteen termipankki 2014. Käännöstiede, muodollinen ekvivalenssi. Viitattu 14.08.2014. <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Käännöstiede:muodollinen> ekvivalenssi.
- Tunturisusi i.a. Kissaeläimet Felidae. Viitattu 2.5.2014. <http://www.tunturisusi.com/kissat/sananlaskut.htm>.
- Virtanen, Leea 1999. Ellun kana ja Turusen pyssy kyllä kansa tietää. Porvoo - Helsinki – Juva: WSOY.

Voimaeläimet i.a. Thuleian. Viitattu 29.6.2014. Teksti on alunperin julkaistu
Lehto - Suomen Luonnonuskontojen yhdistys ry:n Seita-lehden
numerossa 4/2010. <http://www.thuleia.com/kissa.html>.

Zolfaqari, Hasan 2009 (1388). Farhang-e-bozorg-e- zarbolmasalhaye farsi.
Teheran: Moin.

LIITE: Monikieliset eläinnimet

SUOMI	PERSIA	KURDI
Aasi	Khär خر	Kär که ر
Kissa	Gorbeh گربه	Gurpä گورپه، پشيله
Koira	Säg سگ	Säg سه گ
Käärme	Mar مار	Mar مار
Susi	Gorg گرگ	Gurg گورگ